

ADOPTIOPERHEIDEN TUEN TARVE JA VERTAISTUKI

TIIVISTELMÄ

Tämä tutkimus tarkastelee adoptioperheiden tuen tarvetta ja saantia adoptiopulun eri vaiheissa. Adoptiopululla viitataan koko adoption kaareen adoptioneuvontaan ilmoittautumisesta adoptiolapsen aikuistumiseen. Tutkimus keskittyy erityisesti vertaistukeen. Vertaistuki on samanlaisessa elämäntilanteessa olevien ihmisten toisilleen antamaa tukea, joka perustuu kokemukseen.

Tutkimuksen keskeisimmät tutkimuskysymykset ovat:

- 1) Minkälaista tukea adoptioperheet tarvitsevat adoptiopulun eri vaiheissa?
- 2) Mikä merkitys vertaistuella on adoptioperheille?
ja edelleen:
- 3) Miksi juuri vertaistuki on adoptioperheiden merkittävin tukimuoto?

Tutkimus toteutettiin kevätkesällä 2012 teemahaastattelujen ja internetkyselyn keinoin.

Vertaistuki näyttäytyi adoptioperheiden tärkeimpänä tukimuotona. Sen keskeisimpiä etuja ovat adoptioperheiden jakama suuri tietomäärä sekä ymmärrys. Adoptioperheet kokivat, ettei kukaan muu kuin toinen adoptiovanhempi voi ymmärtää, millaista on odottaa lasta useita vuosia sekä kasvattaa adoptiolasta.

Vertaistuessa jaettiin kokemuksia, purettiin tunteita sekä saatiin tietoa. Sieltä sai avun moniin arjen pulmatilanteisiin. Siellä luotiin ystävyyssuhteita, jotka kantoivat vertaistapaamisten ulkopuolelle. Se myös antoi tulkintakehyksen ja auttoi hahmottamaan, mikä on normaalia adoptiolapsen käytökseen ja kehitykseen liittyen ja mikä ei.

Tässä tutkimuksessa adoptioperheiden vertaistoiminta näyttäytyi itsenäisenä tukimuotona ammattipalvelujen rinnalla. Vertaistoiminta ja ammatilliset palvelut eivät juuri tehneet yhteistyötä, vaan toimivat erillisinä tukimuotoina rinnakkain. Adoptiovanhemmat kokivat, ettei adoptiolasten kanssa työskentelevillä ammatillisilla ollut tarpeeksi tietoa adoptiolapsesta: eri taustojen vaikutuksesta lapsen kehitykseen ja käytökseen, kielen kehityksestä sekä kiintymyssuhdehäiriöstä. Adoptiovanhemmat kokivat velvollisuudekseen ammattihenkilöstön valistamisen. Tämä koettiin valitettavana: he menivät ammattilaisten luo hakemaan tietoa ja apua, mutta joutuivat itse valistajan rooliin.

Tämä tutkimus tehtiin pohjustuksena Adoptioperheet ry:n vapaaehtoistoiminnan koordinaattorin palkkaamiselle. Tutkimuksen tarkoitus oli osaltaan selvittää, kuinka Adoptioperheet ry:n vertaistoimintaa tulisi kehittää.

SISÄLLYS

Johdanto	3
1 Vertaistuki ja yhteiskunta	4
1.1 Vertaistuki ja ammatillinen auttamistyö	5
1.2 Yksilöllinen yhteisöllisyys	6
1.2.1 Sosiaalinen pääoma	7
2 Adoptio	8
2.1 Adoptio ja adoptioprosessi	8
2.2 Adoptiolapsi	9
2.3 Adoptioperheet ry	10
3 Tutkimuksen tarkoitus ja toteuttaminen	11
3.1 Aineistona teemahaastattelut	11
3.2 Lisäaineistona internetkysely	12
3.3 Osallistujien rekrytointi	12
3.4 Analyysimenetelmänä sisällönanalyysi	13
4 Adoptioperheiden tuen tarve	14
4.1 Tuen tarve adoptiopolon eri vaiheissa	14
4.1.1 Odotusaika	14
4.1.2 Kotiintulon jälkeinen vuosi	16
4.1.3 Leikki-ikä ja päivähoito	17
4.1.4 Kouluikä	18
4.1.5 Murrosikä	19
4.2 Tukena vertainen	20
4.2.1 Vertaisryhmät	21
4.2.2 Miksi juuri vertaistuki?	22
4.2.3 Miksi kaikki eivät osallistu vertaistukeen?	24
4.2.4 Luottamus vertaistoiminnan keskiössä	26
4.3 Adoptioperheiden ammatillinen tuki	26
5 Adoptioperheet ry:n jäsenten toiveet yhdistyksen toimintaan liittyen	28
5.1 Tiedotus ja viestintä	29
5.2 Vertaisryhmätoiminta	31
5.3 Tukiperhetoiminta	33
6 Johtopäätökset ja toimenpide-ehdotus	35
Lähteet	38

JOHDANTO

Vertaistuki on kokemukseen perustuvaa tukea. Sitä antaa samanlaisessa elämäntilanteessa oleva ihminen, **vertainen**. Vertaisten välinen suhde on vastavuoroinen: he ovat samanarvoisessa asemassa toisiinsa nähden ja auttavat toinen toisiaan. Vertaistuessa keskeistä on henkilökohtaisista kokemuksista noussut asiantuntijuus. Vertaiset auttavat toisiaan omien kokemustensa, eivätkä esimerkiksi ammattiasemansa, perusteella. (esim. Nylund 2005.)

Vertaisryhmien tutkimuksessa on kaksi pääkoulukuntaa: sosiaali- ja yhteiskuntatieteet sekä psykologia ja terveystieteet (Nylund 2005, 197). Ensin mainitut tarkastelevat vertaisryhmiä yhteisinä ja osana yhteiskunnallista keskustelua. Psykologiaa ja terveystieteitä taas kiinnostavat yksilölliset kokemukset ja ryhmädynamiikka. Tämän tutkimuksen näkökulma on sosiaalipsykologinen ja yhteiskuntatieteellinen. Tarkastelun kohteena on vertaistuki erityisesti **sosiaalisen pääoman** näkökulmasta. Petri Ruuskasen (2001) mukaan ”*sosiaalisella pääomalla viitataan yleensä sosiaalisen rakenteen tiettyihin ulottuvuuksiin, kuten sosiaalisiin verkostoihin, normeihin ja luottamukseen, jotka edistävät verkoston jäsenten välistä sosiaalista vuorovaikutusta ja toimintojen koordinoitua ja sen myötä tehostavat yksilöiden tavoitteiden toteutumista tai talouden toimintaa.*”

Tämä tutkimus keskittyy adoptioperheiden **kokemuksiin** vertaistuesta. Sen tarkoituksena on selvittää, minkälaista tukea adoptioperheet tarvitsevat adoptiopolon eri vaiheissa: odotusaikana, lapsen kotiintulon jälkeisenä vuotena sekä lapsen ollessa leikki-, koulu- ja murrosikäinen. Tutkimus painottuu vertaistuen merkityksen tarkastelemiseen: miksi juuri vertaistuki on adoptioperheiden keskeisin tukimuoto. Tutkimus toteutettiin teemahaastattelujen ja internetkyselyn keinoin touko-kesäkuussa 2012.

Adoptioperheet ry on valtakunnallinen yhdistys, joka valvoo adoptioperheiden etuja, tiedottaa adoptioasioista ja mahdollistaa koko Suomen kattavan vertaistukiverkoston. Yhdistys on palkkaamassa syksyllä 2012 vapaaehtoistyön koordinaattorin, jonka tehtäviin kuuluu muun muassa yhdistyksen vapaaehtois- ja vertaistoiminnan kehittäminen. Tämän tutkimuksen tarkoitus on osaltaan selvittää, kuinka yhdistyksen vertaistoimintaa tulisi kehittää.

Kerron ensin tutkimuksen yhteiskunnallisesta kontekstista, jonka jälkeen kerron adoptioprosessista, adoptiolapsesta ja Adoptioperheet ry:stä. Tämän jälkeen tarkastelen vertaistuen merkitystä adoptioperheille sekä kartoitan adoptioperheiden tuen tarvetta adoptiopolon eri vaiheissa. Lisäksi kerron adoptioperheiden toiveista yhdistyksen toimintaan

liittyen. Lopuksi esitän toimenpide-ehdotuksen joka kertoo, millaisiin konkreettisiin toimiin Adoptioperheet ry:n tulisi ryhtyä varmistaakseen jäsenilleen parhaan mahdollisen tuen saannin.

1 VERTAISTUKI JA YHTEISKUNTA

Suomalaisen yhteiskunnan on perinteisesti nähty edustavan pohjoismaista, sosiaalidemokraattista, hyvinvointivaltiota. Sille tyypillistä on valtion keskeinen rooli kansalaisten elintason ja toimeentulon varmistamisessa. Hyvinvointivaltio on historiallisesti tarkasteltuna hyvin uusi valtiomalli. Markku Nymanin (2008, 14) mukaan hyvinvointivaltion muotoutuminen on tarkoittanut julkisen, verovaroin kustannetun toiminnan kasvattamista suhteessa yksityisen yritystoiminnan ja kansalaisyhteiskunnan aktiivisuuteen. Kansalaiset ovat siis saaneet esimerkiksi koulutuksensa ja terveydenhuoltonsa pääosin julkisilta palveluilta. Hyvinvointivaltiota on kritisoitu muun muassa yhteisöllisyyden vähenemisestä. Kun valtio ottaa vahvan roolin kansalaisten hyvinvoinnin ja toimeentulon varmistajana, perheiden ja yhteisöjen rooli heikoimmista huolehtijana pienenee. (esim. Nyman 2008.)

Viime aikoina on puhuttu hyvinvointivaltion tulevaisuudesta ja siitä, onko se tullut tiensä päähän. Suomen suuret, sotien jälkeen syntyneet ikäluokat ovat ikääntymässä, mikä paitsi vähentää valtion verotuloja, myös kasvattaa julkisten menojen määrää. Hyvinvointivaltion perusteet luotiin aikana, jolloin työikäistä väestöä oli paljon ja näin ollen myös valtion verotulot suuret. Nyt, suurten ikäluokkien vanhentuessa, silloin luoduista lupauksista on vaikea pitää kiinni. Käytännössä tämä tarkoittaa julkisten, erityisesti sosiaalimenojen karsimista.

Hyvinvointivaltion rappeutuminen ja sen mukanaan tuoma valtion roolin pieneneminen kasvattaa kansalaisyhteiskunnan ja yksityisten markkinoiden merkitystä. Tämä voi tarkoittaa vapaaehtoistyön ja vertaistuen merkityksen kasvamista ihmisten hyvinvoinnin tuottajana. Vertaisryhmät ovat lisääntyneet Suomessa 1990-luvun laman jälkeen. Vertaisryhmät muodostuvat usein tilanteissa, joissa yhteiskunnan olemassa olevat instituutiot eivät mahdollista tuen saamista. On myös todettu, että yksityisten markkinoiden roolin kasvu osaltaan koventaa yhteiskunnan ja erityisesti työelämän arvoja, mikä saa ihmiset hakeutumaan vapaaehtoistyön ja sen perinteisesti edustamien pehmeiden arvojen pariin. Vertaisryhmien kasvun voi nähdä osoituksena hyvinvointivaltion muutoksesta. (esim. Nylund 2005.)

Susanna Hyvärin (2005, 216) mukaan keskeistä vertaistukiryhmien kasvussa on paitsi laman aiheuttama järjestö- ja kansalaistoiminnan aktivoituminen, myös professionalisoitujen hyvinvointipalvelujen kyllääntyminen. Hyväri puhuu professionalismin kriisistä.

Vertaistukitoiminta oli modernin auttamisjärjestelmän haastaja: se ei perustunut tieteseen, ammatilliseen rationaliteettiin ja asiakkaista etäännytettyyn muodolliseen asenteeseen, vaan tasavertaisuuteen, kokemuksista nousseeseen asiantuntijuuteen ja ihmissuhteisiin.

Vertaistoiminnassa keskeisessä roolissa ovat verkostot ja luottamus.

1.1 Vertaistuki ja ammatillinen auttamistyö

Vertaistuki on perinteisesti nähty joko uutena auttamistyön menetelmänä tai jopa ammatillisen työn uhkana. Sosiaalipoliitikot näkevät vertaistuen kasvamisen uhkana sen, että kunnissa sillä on helppo perustella ammatillisten palvelujen ja taloudellisten resurssien karsimista. Tämä voi johtaa hyvin yksilökeskeiseen yhteiskuntaan, jossa yhteisöjen vahvistamisen sijaan kansalaisia kannustetaan tulemaan toimeen omillaan. (Hyväri 2005, 217.)

Hyväri (2005, 218) jaottelee vertaistuen ja ammatillisen toiminnan suhteen kehityksestä tehdyt tulkinnat kolmeen eri näkökulmaan.

- Ensimmäisen tulkinnan mukaan **ammatillinen toiminta valtaa vertaistoiminnan muodot**. Ammatilliset järjestelmät tekevät vertaistuesta yhden työ- ja terapiamuodon muiden joukkoon. Hyvärin mukaan tämä voi johtaa vertaisryhmistä kumpuavan palvelujen ja auttamismuotojen muutospotentiaalin liudentumiseen näkymättömiin ja hautautuvan byrokratian ja ammatillisten konventioiden alle.
- Toisen tulevaisuusnäkemyksen mukaan **vertaistoiminta säilyttää itsenäisyyden ammatillisen ja julkisen palvelutoiminnan rinnalla**. Tätä Hyväri pitää edellistä parempana tulevaisuusnäkymänä. Koska vertaistoimintaa ohjaavat julkisesta palvelutuotannosta poikkeavat ideologiset lähtökohdat, ei sitä Hyvärin mukaan tulisi sekoittaa ammattilaisten työhön. Palvelujärjestelmät voivat toki edistää vertaistoiminnan muotoja antamalla esimerkiksi tiloja vertaisryhmien käyttöön.
- Kolmas tulkinta näkee **vertaistuen kiinteässä vuorovaikutuksessa virallisten järjestelmien kanssa**. Tämä hyödyttää Hyvärin mukaan molempia. Ammatillaiset voivat ohjata ihmisiä vertaisryhmiin, kun esimerkiksi terapeuttinen tuki ei riitä.

Adoptiokentän kontekstissa tämä tarkoittaisi esimerkiksi sitä, että neuvonnan- ja palvelunantajat ohjaisivat adoptio-odottajat vertaistoiminnan piiriin.

1.2 Yksilöllinen yhteisöllisyys

Vertaisryhmätoimintaa on tarkasteltu ryhmätoimintana ja yhtenä ryhmätyön muotona. Tällöin painopiste on ryhmässä – sen elinkaarissa ja kehitysvaiheissa. Jos tarkasteluun otetaan vertaisuus ja sen merkitykset, siirtyy näkökulma lähemmäs yhteisöllisyyttä ja vertaisryhmän ideologisuutta. (Hyväri 2005, 225-226.)

Modernin ajan myötä perinteiset yhteisöt – perhe, suku, kylä ja uskonnolliset yhteisöt – ovat menettäneet merkitystään. On puhuttu yhteisöllisyyden katoamisesta. Perinteinen tiivis yhteisöllisyys on hävinnyt ja tilalle on tullut väljempi ja moniulotteisempi yhteisöllisyys. Hyvärin (2005, 226) mukaan vertaisryhmät voidaan nähdä kadotetun yhteisöllisyyden kaipuun ilmaisuna. Tällaisena ne eivät ole perinteistä yhteisöllisyyttä, vaan pikemminkin liittoja – ei-institutionaalista, ilmauksellista ja valintojen perusteella tehtyä kanssakäymistä.

Aaro Harjun (2005, 73) mukaan nyky-Suomessa voi menestyä vain yksilöllinen yhteisöllisyys. Tällä Harju viittaa yhteisöllisyyteen, joka jättää tilaa ihmisen yksilöllisyydelle, mahdollistaa moniarvoisuuden ja monikulttuurisuuden ja hyväksyy erilaiset yhteisöllisyyden muodot. Uusi viestintätekniikka mahdollistaa henkisten – esimerkiksi musiikkimakuun ja ajatusmaailmaan - perustuvien yhteisöjen synnyn ympäri maailmaa. Nämä uudet yhteisöt eivät perustu statuksellisuuteen, asuinpaikkaan ja toiminnallisuuteen, vaan yhteisiin kiinnostuksen kohteisiin.

Moderni hyvinvointivaltio on ottanut hoitaakseen monia, aiemmin yhteisöille kuuluvia, tehtäviä ja muodostanut niistä tuotannonaloja. Harjun (2005, 74) mukaan tästä on seurannut naapuriavun väheneminen: hyvinvointivaltion ajatellaan huolehtivan kanssaihmisistä ja verot maksamalla ajatellaan oman osuuden tulleen kuitatuksi. Poikkeuksena tästä Harju näkee suuret katastrofit, kuten maanjäristysten aiheuttamat kriisit.

Yksilöllisen yhteisöllisyyden yhteiskunnassa vapaaehtoistoiminnalle tyypillistä on sen keskittyminen oman elämän viihtyvyyden alueelle. Vapaaehtoistyötä tehdään omaan harrastuksen tai itselle tärkeäksi koettujen asioiden merkeissä. Pääosa tästä vapaaehtoistoiminnasta tapahtuu yhdistyksissä ja kansalaisjärjestöissä. (Harju 2005, 75.)

1.2.1 Sosiaalinen pääoma

Vertaistoiminta lisää sosiaalista pääomaa (Mikkonen 2009.) Sosiaalinen pääoma on sosiaalista voimavaraa, joka muodostuu ihmisten välisten suhteiden vaikutuksesta. Se on käsitteenä tullut tutuksi Pierre Bourdieun (*The Forms of Capital, 1986*), James Colemanin (*Social Capital in Creation of Human Capital, 1988*) ja Robert Putnamin (*Making Democracy Work, 1993; Bowling Alone, 1995*) tuotannoista. He kaikki määrittelevät sosiaalisen pääoman hieman eri tavoin. Bourdieu korostaa sijoittumista yhteiskunnan sosiaalisilla kentillä ja Coleman yksilöiden välisiä suhdeverkostoja. Putnam taas käsittelee sosiaalista pääomaa yhteisön ominaisuutena. Yhteistä määritelmille on sosiaalisten verkostojen ja niihin liittyvien normien korostaminen.

Tämän tutkimuksen kannalta erityisen mielenkiintoisia ovat Colemanin ja Putnamin määritelmät. Coleman pyrki tekemään sosiaalisesta pääomasta käsitteen, joka yhdistää sekä toimijan (eli ihmisen) kyvyn rationaaliseen toimintaan, että toiminnan sosiaalisen kontekstin. Putnam kehitti rationaalisen valinnan teorian, jonka mukaan ”*toimijat pyrkivät optimoimaan resursseja ja niiden tuottamia lopputulemia esimerkiksi hyödyn maksimoimiseksi tai tappion minimoimiseksi* (Ruuskanen 2001, 15)”. Sosiaalinen pääoma on yksi toimijan käytössä oleva resurssi. Sen tarkoituksena on helpottaa toimijoiden intentionaalista (tarkoituksellista) toimintaa. Coleman korostaa vastavuoroisuuden, luottamuksen, informaation ja normien merkitystä sosiaalisessa pääomassa. Erityisen tärkeää Colemanille on sosiaalinen rakenne verkostoina: sulkeutunut verkostorakenne mahdollistaa toimijoiden toisiinsa kohdistaman jatkuvan tarkkailun, jolla voidaan estää yhteisön edun vastaista toimintaa. Tämä taas edistää luottamusta. Colemanille sosiaalinen pääoma on vaihtelevasti sekä yksilön että yhteisön ominaisuus. (Ruuskanen 2001, 15-18.)

Putnam taas näkee sosiaalisen pääoman yhteisön ominaisuutena, joka ilmenee yhteisön vakiintuneissa käytännöissä. Putnamin sosiaalinen pääoma muodostuu verkostoista, sosiaalisista normeista ja luottamuksesta. Hän näkee sen ilmenevän aktiivisessa yhdistystoiminnassa, paikallisten asioiden seuraamisessa ja yleisiin asioihin suuntautumisessa. Putnamin sosiaalinen pääoma sitoutuu historiallisesti muodostuneisiin instituutioihin, ja se on kerrostuma pitkinä ajanjaksoina vaikuttaneista, historiallisesti kehittyneistä sosiaalisista käytännöistä. (Ruuskanen 2001, 21-23.)

Myös Ruuskanen (2001) korostaa luottamuksen merkitystä sosiaalisessa pääomassa. Hän on jakanut sosiaalista pääomaa välittävät mekanismit kahteen pääulottuvuuteen: luottamukseen ja kommunikaatioon. Luottamuksen myötä toisen osapuolen toiminta muuttuu ennustettavaksi: ihmiset eivät toimi petollisesti oma lyhyen tähtäimen etu mielessään, vaan ottavat koko yhteisön edun huomioon. Ruuskasen (2001) mukaan *”luottamuksen keskeinen funktio on vähentää sosiaalisiin suhteisiin liittyvää satunnaisuutta ja kompleksiteettia, mikä vähentää vuorovaikutukseen liittyviä riskejä ja helpottaa toimijoiden välistä yhteistyötä”*. Luottamus onkin hyvin keskeistä myös vertaistoiminnassa. Vertaisryhmissä puhutaan toisinaan hyvinkin arkaluontoisista asioista ja osallistujien on voitava luottaa siihen, etteivät heidän kertomansa intiimit asiat kantaudu ryhmän ulkopuolisten korviin.

2 ADOPTIO

2.1 Adoptio ja adoptioprosessi

Adoptio on juridinen toimenpide, jossa adoptiolapsi liitetään osaksi adoptioperhettä. Adoptio perustuu näkemykseen, jonka mukaan perhe on lapselle paras kasvuympäristö. Suomessa on voimassa niin sanottu vahva adoptio, jossa adoptio on purkamaton ja adoptoidun lapsen asema on oikeudellisesti sama kuin perheeseen syntyneenkin. Suomeen adoptoidaan ulkomailta vuosittain noin 150 lasta, joista suurin osa on Etelä-Afrikasta, Venäjältä, Kiinasta, Kolumbiasta, Thaimaasta tai Etiopiasta. Lisäksi kotimaan sisäisiä adoptioita tehdään vuosittain noin 30-50. Reilu kaksi kolmasosaa adoptiolapsista on adoptoimisen hetkellä 2-vuotiaita tai sitä nuorempia, mutta leikki- ja jopa kouluikäisiäkin lapsia adoptoidaan. (Adoptioperheet ry 2010.)

Adoptioprosessi alkaa, kun pariskunta tai yksinhakija ottaa yhteyttä oman kuntansa sosiaalivirastoon saadakseen adoptioneuvontaa. Osa kunnista järjestää neuvonnan itse, osa taas on ostanut palvelun Pelastakaa Lapset ry:ltä tai toiselta kunnalta. Neuvonta kestää useimmiten puolesta vuodesta puoleentoista vuoteen ja sen lopputuloksena syntyy selvitys (aikaisemmin kotiselvitys). Selvityksen pohjalta anotaan adoptiolupaa adoptiolautakunnalta, jonka jälkeen valitaan adoptiopalvelunantaja – joko Pelastakaa Lapset ry, Interpedia ry tai Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Palvelunantajan avulla valitaan adoptiomaa, kerätään tarvittavat asiakirjat, lähetetään hakupaperit ja aloitetaan odotus. Odotus päättyy lapsiesitykseen, jonka jälkeen vanhemmat pääsevät hakemaan lapsensa kotiin. Neuvonta

jatkuu jälkiseurantana lapsen kotiuduttua. Kotimaan adoptioprosessissa ei ole niin monta eri vaihetta ja välietappia kuin kansainvälisessä adoptiossa. Siinä neuvonnan- ja palvelunantaja on sama organisaatio, eivätkä hakijat kokoa papereita hakemusta varten kuten kansainvälisessä adoptiossa. (Adoptioperheet ry 2010, 7.)

Adoptoida voi joko yksin tai yhdessä aviopuolisonsa kanssa. Hakijoiden tulee olla yli 25-vuotiaita. Jos adoptoitava on alaikäinen, hakija ei saa olla yli 50-vuotias ja adoptoitavan ja adoptionhakijan välinen ikäero on oltava 18–45 vuotta. Adoptoivista noin 80 prosentilla on taustallaan biologinen lapsettomuus, mutta adoptiolapsia tulee myös perheisiin, joissa on jo biologisia lapsia sekä perheisiin, jotka ovat valinneet adoptoimisen ensisijaiseksi tavakseen saada lapsi. Yksin adoptoivia on adoptionhakijoista noin joka kymmenes. (Adoptioperheet ry 2010, 8.)

2.2 Adoptiolapsi

Yleisimpiä syitä luovuttaa lapsi adoptioon ovat ei-toivottu raskaus, yksinhuoltajuus, köyhyys, kykenemättömyys kasvattaa lasta, päihdeongelmat, psyykkiset ja fyysiset sairaudet sekä vanhempien kuolema. Syiden kirjavuudesta johtuen adoptiolapset tulevat hyvin erilaisista taustoista. Osa on elänyt hyvässä biologisessa kodissa, kunnes vanhemmat ovat kuolleet. Osa taas huonossa kodissa, jossa elämää värittävät vanhempien päihdeongelmat tai sairaudet. Osa lapsista on asunut sijaisperheessä ja saanut siellä hyvää hoivaa. Osa lapsista taas on asunut lastenkodissa, jossa perushoito on ollut hyvää, mutta lapsi ei ole saanut tarvitsemaansa huomiota. (Adoptioperheet ry 2010, 8.)

Adoptiolapsen kehitys ei kulje yhtä suoraviivaisesti kuin perheessä kasvaneen lapsen kehitys. Adoptiolapsen kehitykselle on tyypillistä palapelimäisyys – taustastaan riippuen hän voi olla joissain taidoissa selvästi ikätasoaan edellä ja toisissa taas reilusti jäljessä. On myös tyypillistä, että adoptiolapsi taantuu aikaisempiin kehitysvaiheisiin perheeseen tulonsa jälkeen. Siten lapsi paikkaa sitä, mistä on jäänyt paitsi. (Adoptioperheet 2010.)

Adoptiolapsi neuvolassa ja kouluterveydenhuollossa -oppaan (Adoptioperheet ry 2010, 9) mukaan ”yhteistä kaikille adoptiolapsille, myös Suomessa syntyneille, on perustavanlaatuinen ja aina jälkensä jättänyt hylkäämiskokemus: kokemus siitä, että minua ei ole haluttu, minut on annettu pois, minusta ei ole voitu huolehtia”. Jokainen adoptiolapsi on kokenut vähintään

yhden kiintymyssuhdekatkoksen. Kun ennen ajateltiin lapsen kotiutumisen kannalta olevan olennaisinta se, missä iässä hän perheeseen saapuu, nykyajattelun mukaan merkittävää on ennen kaikkea se, onko lapsi pystynyt muodostamaan kiintymyssuhteita ennen adoptiota. Osalla adoptiolapsista onkin vakava kiintymyssuhdehäiriö, jonka oireita ovat muun muassa vetäytyvyys, ylikiltteys, aggressiivisuus tai valikoimaton sosiaalisuus.

Kansainvälisesti adoptoiduilla lapsilla keskeinen kehitykseen liittyvä asia on kieli.

Adoptiolapsi päivähoitossa -oppaan (Adoptioperheet ry 2007, 29) mukaan lapsen oppiessa uutta kieltä on tyypillistä, että hän omaksuu pinnallisen käyttökielen hyvin nopeasti, mutta ajattelutasoiseen omaksumiseen menee vuosia. Oppaan mukaan toisen kielen omaksumisessa on tavallista, että kieltä tuotetaan paremmin kuin ymmärretään. Ulkopuolisille lapsen kielitaito saattaa siis näyttäytyä parempana kuin se todellisuudessa ehkä onkaan.

Mielenkiintoista on, että – toisin kuin usein ajatellaan – kielenvaihtaminen on haasteellisinta 1-2 -vuotiaille lapsille. Silloin ensimmäisen kielen oppiminen on vielä niin kesken, ettei se juurikaan anna valmiuksia uuden kielen oppimiselle, vaan oppiminen alkaa alusta. Vanhemmilla lapsilla taas syntymämaan kielen osaaminen helpottaa uuden kielen omaksumista. (Adoptioperheet 2010, 18.)

2.3 Adoptioperheet ry

Adoptioperheet ry on valtakunnallinen adoptoitujen, adoptiota harkitsevien, adoptioprosessissa mukana olevien sekä adoptoineiden tuki- ja edunvalvontajärjestö. Se pyrkii toiminnallaan tukemaan adoptioperheitä, ottamaan kantaa julkisuudessa käytävään adoptiokeskusteluun sekä parantamaan adoptioperheiden yhteiskunnallista asemaa. Yhdistys julkaisee Adoptioperheet-lehteä neljästi vuodessa, mahdollistaa maan kattavan vertaistukiverkoston toiminnan, tiedottaa ja opastaa terveys- ja kasvatustalouden ammattilaisia sekä järjestää koulutusta ja luentoja adoptioaiheista. Adoptioperheet ry:llä on 3066 jäsentä 1. elokuuta 2012.

Adoptioperheet ry toimii pääosin vapaaehtoisvoimin. Kahden palkatun työntekijän (heinäkuussa 2012) lisäksi yhdistyksessä toimii noin sata vapaaehtoista. Vapaaehtoiset toimivat esimerkiksi vertaisryhmien vetäjinä, lehtiryhmässä, hallituksessa, luennoitsijoina seminaareissa sekä tapahtumien järjestäjinä. Vertaisryhmiä yhdistyksessä on 29 ja ne toimivat

kahdellakymmenellä paikkakunnalla. Eteläisin ryhmä toimii Helsingissä, pohjoisin Rovaniemellä. Yhdistyksen vertaisryhmät ovat hyvin itsenäisiä eikä niitä ole tähän mennessä koordinoitu yhdistyksen toimesta. Asia muuttuu syksyllä 2012, kun yhdistykseen palkataan vapaaehtoistyön koordinaattori.

3 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA TOTEUTTAMINEN

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää adoptiovanhempien ja -odottajien kokemusta tuen tarpeesta keskittyen erityisesti vertaistukeen. Tutkimuskysymyksinä ovat:

1. Minkälaista tukea adoptioperheet tarvitsevat adoptiopolkunsa eri vaiheissa
2. Mitä vertaistuki perheille merkitsee

Koska tutkimus keskittyy adoptiovanhempien ja -odottajien omakohtaisiin kokemuksiin ja käsityksiin tuen tarpeesta, oli teemahaastattelu luonnollinen valinta aineistonkeruumenetelmäksi. Laajempaa näkökulmaa saadakseni hankin lisäaineistoa internetkyselyn avulla.

3.1 Aineistona teemahaastattelut

Tutkimuksen aineistona on 20 teemahaastattelua, joissa oli 23 haastateltavaa. Haastatelluista kolme oli adoptio-odottajia, kaksi miehiä ja seitsemän yksinhuoltajia tai -hakijoita.

Haastateltavissa valtaosa oli adoptoinut lapsensa tai odottaa lastaan ulkomailta – Venäjältä, Kiinasta, Thaimaasta, Filippiineiltä tai Etelä-Afrikasta. Kaksi haastateltua oli adoptoinut lapsensa Suomesta. Osassa perheistä oli sekä biologisia, sekä adoptiolapsia.

Kolmessa haastattelussa oli mukana kaksi haastateltavaa, muut olivat yksilöhaastatteluja. Haastattelut pidettiin yhtä puhelinhaastattelua lukuun ottamatta kasvokkain yhdistyksen toimistolla, kahvilassa tai haastateltavan kotona. Lyhyin haastattelu kesti 30 minuuttia, pisin kaksi tuntia 20 minuuttia. Keskimääräinen kesto oli tunnin. Haastattelut tallennettiin nauhurilla tai videokameralla.

Valitsin aineistonkeruumenetelmäksi teemahaastattelun, koska tahdoin syvällistä tietoa ihmisten omista kokemuksista. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelutyyppi – se

sijoittuu jonnekin strukturoidun lomakehaastattelun ja strukturoimattoman avoimen haastattelun väliin. Teemahaastattelussa keskustellaan haastattelijan ennalta määrittelemistä teemoista. Teemat ovat aihealueita, joiden alle haastattelija on koonnut tarkentavia alakysymyksiä. Haastattelu ei etene orjallisesti kysymyslistan mukaan, vaan kysymykset ovat ennemminkin tukena siltä varalta, että joidenkin teemojen käsittely meinaisi jäädä pintapuoliseksi. (esim. Hirsjärvi & Hurme 1993.)

Teemahaastattelun perinteiden mukaisesti tämän tutkimuksen haastattelut olivat hyvin vapaamuotoisia. Minulla oli ennalta mietittynä 4-5 tutkimusongelman kannalta keskeistä teemaa, joista olin etukäteen pohtinut noin 5-10 kysymystä kustakin. Teemat olivat ”oma adoptio”, ”saatu tuki ja tuen tarve”, ”vertaistoiminta”, ”vapaaehtoistoiminta” sekä ”Adoptioperheet ry:n toiminta”. Näiden alle olin koonnut tarkentavia kysymyksiä, kuten ”Kuvaile lyhyesti omaa adoptiopolkuaasi”, ”Millaista tukea olet saanut?”, ”Onko tukea ollut tarjolla riittävästi?”, ”Oletko mukana vertaisryhmätoiminnassa?” ja ”Miten Adoptioperheet ry voisi kehittää omaa toimintaansa?”.

3.2 Lisäaineistona internetkysely

Lisäaineistona tutkimuksessa oli internetkysely, jossa oli sekä kvantitatiivisia että kvalitatiivisia kysymyksiä. Kyselyssä vastaajat arvioivat saamansa tiedon ja tuen määrää, kertoivat saamastaan tuesta, arvioivat vertaistuen hyödyllisyyttä ja antoivat kehitysehdotuksia yhdistyksen toimintaan liittyen. Internetkyselyyn vastasi 37 Adoptioperheet ry:n jäsentä.

3.3 Osallistujien rekrytointi

Tein tutkimukselle oman internetsivun adoptioperheet.fi -sivuston alaisuuteen. Sivulla oli tietoa tutkimuksen taustasta ja tavoitteesta, omat yhteystietoni sekä linkki internetkyselyyn. Rekrytoimme haastateltavat ja internetkyselyyn vastaajat laittamalla linkin tutkimussivustoon adoptioperheet.fi -sivuston etusivulle, lähettämällä sähköpostia ryhmänvetäjille ja lopulta myös muille jäsenille, jakamalla linkkiä internetkyselyyn yhdistyksen Facebook-sivuilla, jakamalla infolehtistä Maailma Kylässä -festivaaleilla sekä kysymällä suoraan jäsenistöltä esimerkiksi vertaisryhmäkokoontumisessa ja hallituksen kokouksessa. Erityisesti ryhmänvetäjien sähköpostin lähettämisen jälkeen sain useita haastatteluilmoittautumisia

sähköpostiin – ryhmänvetäjät olivat kertoneet tutkimuksesta ryhmiensä jäsenille ja joku oli laittanut linkin eräälle keskustelupalstallekin.

Oleellinen osa vastaajien motivointia oli sen korostaminen, että tutkimus tehdään Adoptioperheet ry:n jäsenten hyväksi: sen tarkoitus on antaa ääni ruohonjuuritason jäsenille ja kysyä heiltä, mitä tukea he tarvitsevat ja kuinka Adoptioperheet ry:n toimintaa tulisi kehittää. Lisäksi internetkyselyyn vastanneiden kesken luvattiin arvottavan kirjapaketteja.

3.4 Analyysimenetelmänä sisällönanalyysi

Analyysimenetelmänä käytin sisällönanalyysia. Se on *tekstin analyysiä yhteiskuntatieteellisiä tarkoituksia varten* (Hirsjärvi & Hurme 1993, 115.) Sisällönanalyysissä aineistoa tarkastellaan eritellen ja yhtäläisyyksiä ja eroja etsien. Sitä voidaan tehdä joko aineistolähtöisesti, teoriaohjaavasti tai teorialähtöisesti. Oma lähestymistapani on aineistolähtöinen. (esim. Hirsjärvi & Hurme 1993.)

Aloitin analyysin kirjoittamalla jokaisesta haastattelusta muistiinpanot Word-dokumentteihin – osin litteroiden mutta lähinnä kirjatun vain pääasiat. Aineiston huolellinen litterointi olisi ollut tutkimuksen tiiviin aikataulun puitteissa mahdotonta. Teemoitellessani aineistoa kiinnitin huomiota paitsi haastattelujen teemoihin (oma adoptio – tuki – vertaistoiminta – vapaaehtoistoiminta – Adoptioperheet ry), myös eri adoptiopolon vaiheisiin. Tarkastelin, mitä tukea ihmiset kertovat tarvitseensa odotusaikana, ensimmäisenä vuotena, lapsen ollessa leikki-, koulu- ja murrosikäinen. Tarkastelin myös, millaista tukea erityisryhmät, kuten erityislasten vanhemmat sekä yksinhuoltajat, kertovat tarvitsevänsä.

Aineisto oli kattava ja hyvin saturoitunut. Halutut ryhmät olivat varsin hyvin edustettuina, joskin miehiltä ja murrosikäisten vanhemmilta olisin kaivannut lisää vastauksia. Aineisto edustaa suomalaisten adoptioperheiden kokemuksia tuen tarpeesta ja vertaistuesta.

4 ADOPTIOPERHEIDEN TUEN TARVE

Tässä kappaleessa selvitän adoptioperheiden tuen tarvetta adoptiopolkulla. Tarkastelen, mikä saa adoptioperheet kaipaamaan tukea adoptiopolon eri vaiheissa. Minkä kanssa tukea tarvitaan? Mitä erityispiirteitä eri ajanjaksoihin liittyy? Termillä adoptiopolku viitataan koko adoption elinkaareen - adoptioneuvontaan ilmoittautumisesta lapsen aikuistumiseen.

Keskityn erityisesti vertaistukeen. Tarkastelen, minkälainen merkitys vertaistuellalla on adoptioperheille: mikä saa adoptioperheet hakeutumaan vertaistuen piiriin, mikä sen suurin anti on ja toisaalta mitä haittaa vertaistuesta voi olla.

4.1 Tuen tarve adoptiopolon eri vaiheissa

4.1.1 Odotusaika

Adoptio-odotuksen aikana tuen tarpeen kannalta keskeisiä asioita ovat epätietoisuus prosessin kestosta ja etenemisestä, pitkään odotukseen liittyvät tunnevaihtelut, pelko prosessin keskeytymisestä ja hylätyksi tulemisesta sekä valmistautuminen lapsen kotiintuloon.

Odotusaikana adoptiohakija on tekemisissä ainakin adoptioneuvonnanantajansa (joko kunnan sosiaalitoimi tai Pelastakaa Lapset ry) sekä palvelunantajansa (Pelastakaa Lapset ry, Interpedia tai Helsingin kaupunki) kanssa. Lisäksi tukea saatiin omilta tuttavilta, Adoptioperheet ry:n vertais- ynnä muusta toiminnasta, adoptioneuvonnanantajalta, - palvelunantajalta sekä mediasta. Huomionarvoista on, että kysyttäessä arviota saamastaan tuesta odotusaikana, omilta verkostoilta saatu tuki arvioitiin parhaimmaksi – jopa kolmasosa (33 %) internetkyselyyn vastaajista kertoi saaneensa erinomaisesti tukea omilta verkostoiltaan ja hyvin tukea kertoi saaneensa hieman yli kolmasosa (36 %).

Neuvontaan oltiin pääosin tyytyväisiä. Moni kuvaili sosiaalityöntekijäänsä sanalla ”ihana” ja kertoi neuvonnan valmistaneen kaiken kaikkiaan hyvin adoptiovanhemmuuteen. Toisaalta neuvontaan liittyi myös paljon negatiivisia tunteita. Neuvonta keskittyi monella pääosin adoption negatiivisiin puoliin – lapsen traumoihin, kiintymyssuhdehäiriöihin sekä terveysongelmiin. Haastateltavat pitivät kuitenkin tärkeänä, että neuvonta auttaa ihmiset ymmärtämään eri ongelmat, joihin adoptiolasta kasvattaessaan voi törmätä.

”(Pelastakaa Lapset ry:n) Toiminta ollut hyvää ja asiantuntevaa, kaikki sujunut hyvin”

Nainen, lapsiesitys Venäjältä

Moni ei kuitenkaan pitänyt neuvontaa tukena, vaan pitemminkin tutkimisena. Osa haastateltavista koki sen keskittyvän etsimään heidän virheitään ja kyseenalaistamaan heidän pätevyytään olla vanhempi. Tätä pidettiin valitettavana, mutta toisaalta perheet ymmärsivät, että neuvonnan tarkoituksena on etsiä lapsille sopivat vanhemmat, eikä toisin päin.

”Neuvonnan mä koin aika pitkälti sellaseks syyniks ja tarkkailuks”

Nainen, lapset Thaimaasta ja Kiinasta

Odotusaikana tukea saatiin vertaisryhmistä. Osa kävi Yhteiset Lapsemme ry:n tai Adoptioperheet ry:n järjestämissä vertaisryhmissä, seminaareissa tai valmennusviikonlopuilla, toiset hankkivat vertaistukea omien verkostojensa kautta. Muutama haastateltava oli organisoinut omaa vertaistukitoimintaa samassa jonossa olevien perheiden kanssa. Eräs haastateltava kertoi heidän organisoineen sähköpostilistan, jonne kukin perhe sai vapaasti purkaa tuntojaan ja niin sai tukea muilta perheiltä. Toinen haastateltava taas kertoi pitävänsä vielä kymmenen vuoden jälkeen yhteyttä samalla valmennusviikonlopuilla olleisiin perheisiin. Kolmas haastateltava kertoi itse ottaneensa yhteyttä muihin yksinhakijoihin ja tavanneensa heitä.

Hyvin yleinen odotusajan vertaistukimuoto on internetissä olevat keskustelupalstat ja blogit, erityisesti Yagoon maakohtaiset keskusteluryhmät ja Rumor queen. Moni haastateltava osallistui keskusteluihin passiivisesti kirjoittamatta palstoille itse mitään, osa taas hyvinkin aktiivisesti kirjoittamalla säännöllisesti viestejä keskusteluihin. Nettikeskusteluryhmien eduksi koettiin se, että niihin voi osallistua mihin aikaan tahansa omalta kotisohvalta. Toisaalta moni tunnusti tullessa riippuvaiseksi internetkeskusteluista ja koki jopa pakkomielteistä tarvetta päästä lukemaan palstoja.

Odotusaikana vertaistuella on suuri merkitys tunteiden purkamisen kanavana. Odotusaikaan liittyvät suuret mielialanvaihtelut ja monelle prosessissa mukana olevalle onkin tärkeää päästä purkamaan adoptioon liittyviä tunteitaan ihmisten kanssa, jotka varmasti ymmärtävät. Tästä kuitenkin voi seurata, että ihmiset eivät jaksakaan käydä vertaistapaamisissa niiden emotionaalisen uuvuttavuuden takia. Eräs haastateltava kertoi lopettaneensa odottajien ryhmässä käymisen ”passiivisen valittamisen” takia ja kertoi viettäneensä odotusaikana aikaa mieluummin jo

adoptoineiden kanssa. Toisaalta moni kertoi, ettei uskaltanut odotusaikana vielä tutustua muihin adoptioperheisiin ja Adoptioperheet ry:n toimintaan, koska pelkäsi pettymyksen olevan sitäkin suurempi, jos prosessi keskeytyisi.

Ajanvietto adoptiovanhempien – jo lapsensa saaneiden – kanssa oli monelle odottajalle tärkeä informaation lähde. Adoptiopolulla pidemmällä olleet perheet kertoivat odottajille elämästä adoptiolapsen kanssa – sekä hyvistä puolista, että mahdollisista ongelmista. Adoptioperheisiin tutustuminen ja adoptoitujen lasten näkeminen auttoi monta odottajaa myös konkretisoimaan omaa prosessiaan ja tulevaa lastaan: *”Tuollainen meillekin tulee”*.

Toisaalta muiden adoptiolasten näkeminen myös korosti sitä, ettei omaa lasta vielä ole. Erityisen vaikeaksi koettiin se, että oman odottajien ryhmän muille perheille alkaa jo tulla lapsia, mutta omaa ei vielä kuulu.

”Sitten kun melkein kaikki odottajat ovatkin adoptioperheitä ja itse vielä odottaa, ei enää olla samassa veneessä. Osaamme iloita toisten onnesta, mutta kuitenkin kouraisee aika syvältä, kun kohta olemme porukan ainoita, joilla ei ole lasta.”

Internetkyselyvastaaja

Positiivista elämänasennetta korostettiin tärkeänä selviytymiskeinona odotusajan epävarmuutta vastaan. Tuen saantia pohtiessaan moni haastateltu sanoi, ettei ehkä saanut odotusaikana tarpeeksi tukea, mutta ei osannut sitä silloin odottaakaan. Monet pitivät odotuksen negatiivisia puolia itsestään selvänä osana adoptioprosessia.

4.1.2 Kotiintulon jälkeinen vuosi

Vanhempien odotukset arjesta adoptiolapsen kanssa ja todellisuus eivät usein kohdanneet. Vaikka suurin osa haastatelluista koki olevansa hyvin valmennettu ja valmistunut elämään adoptiolapsen kanssa, moni kertoi kohdanneensa asioita, joihin ei vain voi varautua. Lapsen kotiintulon jälkeisenä vuotena keskeisiä teemoja tuen tarpeen kannalta ovat kiintymyssuhteen muodostuminen, lapsen kiintyminen vain toiseen vanhempaan, sisarusten välinen suhde ja mustasukkaisuus sekä lapsen aggressiivisuus, pelokkuus ja suru.

Monelle haastateltavalle koko adoptiopolon vaikeimmat asiat liittyivätkin juuri lapsen kotiintulon jälkeiseen aikaan. Eräälle äidille vaikeaa oli, ettei lapsen tulon jälkeen ollut minkäänlaista ”kuherruskuukautta”, vaan lapsi oli tullessaan hyvin pelokas. Toinen äiti kertoi

biologisen lapsensa olleen hyvin mustasukkainen adoptoidulle sisarukselleen. Kolmas äiti koki lapsen kotiintulon jälkeen vahvoja hormonaalisia muutoksia ja masennusta. Eräässä perheessä erityisen vaikeaa oli se, että lapsi suri kotiintulonsa jälkeiset ensimmäiset kuukaudet sijaisvanhempiansa perään – vanhempien olo oli kovin voimaton lapsen itkua kuunnellessa. Eräälle isälle vaikeaa taas oli se, että lapsi kiintyi tulonsa jälkeen hyvin vahvasti äitiinsä, eikä isä kelvannut.

Moni perhe haki tukea vertaistuesta. Esimerkiksi aiemmin kuvailtu isä sai tukea vertaistuesta: se auttoi häntä ymmärtämään, että adoptiolapset usein kiintyvät ensin toiseen vanhempaan, eikä kyse suinkaan ollut siitä, että lapsi olisi ollut suuttunut isälleen tai että isä olisi tehnyt jotain väärin.

4.1.3 Leikki-ikä ja päivähoito

Lapsen ollessa leikki-ikäinen monet tuen tarpeen kannalta keskeisimmistä asioista liittyvät päivähoitoon.

Ongelmia aiheuttavat muun muassa laitostaustaisen ja kiintymyssuhdehäiriöisen lapsen pärjääminen suurissa lapsiryhmissä, avustajien puute sekä päivähoitohenkilökunnan tiedon puute adoptioasioista. Toisaalta moni haastatelluista kehui lapsensa päiväkotia, eikä kokenut ajanjakson olevan mitenkään ongelmallinen.

Päivähoitoaika korostuu tuen tarpeen kannalta erityisesti erityistarpeisten lasten vanhemmilla. Henkilökunta ei välttämättä osannut ottaa huomioon lapsen erilaista taustaa ja mahdollista kiintymyssuhdehäiriötä. Lapsi saattoi joutua liian suureen ryhmään tai ei saanut omaa hoitajaa ilmeisestä tarpeesta huolimatta. Erityisesti hoitohenkilökunnan suuri vaihtuvuus vaikutti monen erityistarpeisen tai kiintymyssuhdehäiriöisen lapsen pärjäämiseen päivähoitossa.

4.1.4 Koulu

Adoptiolapsen kehityksen palapelimäisyydestä johtuen saattaa olla vaikea arvioida, milloin lapsi on kouluvalmis. Ongelmia adoptioperheissä aiheutti myös muun muassa kiintymyssuhdehäiriöisen lapsen sopeutuminen koulunkäyntiin sekä ulkomailta adoptoidun lapsen kielen kehitys ja sen arvioiminen.

Adoptiolapsen koulunaloituksen ajankohta ei ole niin yksiselitteinen kuin perheeseen syntyneen lapsen koulunaloitus. Vaikka lapsi saattaisi sosiaalisilta ja kognitiivisilta taidoiltaan olla valmis aloittamaan koulunkäynnin, voi hänen tunne-elämänsä kehityksessä olla selviä puutteita muuhun ikäryhmään nähden. Osa haastatelluista kertoikin koulunaloituksen olleen vaikein ajankohta adoptiopolullaan.

Kiintymyssuhdehäiriöisellä lapsella koulunaloitus saattaa aiheuttaa suuria pelkotiiloja ja ahdistusta. Eräs äiti kertoi katuvansa, että laittoi lapsensa muun ikäluokan kanssa samaan aikaan kouluun. Vaikka lapsi oli muilta taidoiltaan täysin kouluvalmis, niin tunnekehitykseltään ei. Koulunaloitus olikin lapselle hyvin stressaavaa ja ahdistavaa aikaa. Kouluikäisen adoptiolapsen kanssa erityistä pohdintaa voi aiheuttaa myös lapsen fyysinen kehitys ja erityisesti enneaikainen puberteetti, joka on adoptiolapsilla paljon yleisempää kuin heidän ikätovereillaan (Adoptioperheet 2010, 44).

Koulunkäynnin kannalta huomionarvoista on myös ulkomailta adoptoidun lapsen kielen kehitys. Vaikka kielen ei tarvitsekaan olla syntyperäisen lapsen kielitaidon tasolla, olisi tärkeää pystyä seuraamaan opetusta. Lapsen heikompi kielitaito voi aiheuttaa ongelmia esimerkiksi luetun- ja kuullunymmärtämisen sekä matematiikan abstraktien käsitteiden ymmärtämisen kanssa. Moni adoptiovanhempi kertoikin lapsellaan alkaneen tulla ongelmia koulumenestyksen kanssa noin kolmannelta luokasta eteenpäin. Tämä ilmeni erityisesti kaksikielisissä perheissä. Heikkoa tai heikentynyttä koulumenestystä ei välttämättä kuitenkaan ymmärretä kielitaidosta johtuvaksi. Koska toisen kielen kohdalla on tavallista, että kieltä tuotetaan paremmin kuin ymmärretään, saattaa lapsen kielitaito ulospäin näyttäytyä parempana kuin se todellisuudessa onkaan. Toki heikkoon koulumenestykseen voi olla muitakin selityksiä kuin kielen ymmärtämisen ongelmat – esimerkiksi hahmottamis-, tarkkaavaisuus-, tai lukihäiriö – ja syyt sen taustalla tulisi aina tutkia.

Ymmärtämisen ongelmat ja koulunkäynnin hankaluudet voivat vaikuttaa myös lapsen itsetuntoon. Lapsi saattaa pitää itseään tyhmänä, koska ei ymmärrä asioita niin helposti kuin luokkatoverinsa. Tämä voi taas osaltaan lannistaa lasta ja heikentää hänen motivaatiotaan koulunkäyntiin. Moni haastateltu toivoikin opettajille enemmän koulutusta paitsi kiintymyssuhdehäiriöstä, myös kielellisen kehityksen viiveestä. Eräs äiti huomautti kielenkehitykseen panostamisen auttavan myös maahanmuuttajalapsia ja voivan ehkäistä heidän syrjäytymistään.

Joissain perheissä ongelmia aiheutti lapsen ei-toivottu käytös. Eräs äiti kertoi lapsensa karkailevan, jättävän huomioimatta kotiintuloajan sekä varastelevan äidiltään ja kerran myös kaupasta. Toinen äiti taas kuvasi lastaan kertoen, ettei tällä ole lainkaan ”omatuntoa” – lapsi varastaa rahaa äidiltään eikä koe siitä syyllisyyttä.

4.1.5 Murrosikä

Monet vanhemmat arvioivat lapsensa kiinnostuvan taustastaan ja biologisista juuristaan murrosiässä.

Murrosikä voi olla adoptioperheessä erityisen raskasta aikaa. Adoptiolapsi neuvolassa ja kouluterveydenhuollossa -oppaan (Adoptioperheet ry 2010) mukaan murrosikä on nuoren mahdollisuus kerrata kaikki aiemmat kehitysvaiheensa. Adoptoidun nuoren kohdalla erityisesti kiintymyssuhteet tulevat uudelleen käsittelyyn. Murrosiässä lapsi itsenäistyy ja ottaa pesäeroa vanhempiansa. Vaihe voi olla erityisen raskas, jos lapsi on tullut perheeseen vasta kouluikäisenä.

Haastatellut vanhemmat arvioivat murrosiän olevan aikaa, jolloin lapsi alkaa kiinnostua omasta taustastaan ja adoptiota edeltävästä elämästään. Murrosikäisten adoptiolasten vanhemmat kaipasivatkin vertaistukea paitsi itselleen, myös lapselleen. He pitivät tärkeänä, että murrosikäiset lapset voivat yhdessä keskustella adoptioon liittyvistä tunteistaan. Tämän lisäksi vanhemmat kokivat tarvetta jollekin ulkopuoliselle aikuiselle, joka voisi vastata lapsen kysymyksiin ja jolle lapsi voisi uskoutua. Moni äiti arveli, että lapsi ei voi puhua täysin avoimesti adoptiota edeltävästä ajasta ja adoptioon liittyvistä tunteista omille vanhemmilleen, koska nämä voisivat pahoittaa mielensä. Siksi he kaipaisivatkin jotain ulkopuolista aikuista, jonka kanssa murrosikäinen voisi puhua ilman että tarvitsisi varjella tämän tunteita.

4.2 Tukena vertainen

Adoptioperheiden merkittävin tukimuoto koko adoptiopollulla on vertaistuki. Internetkyselyyn vastanneista jopa 94 prosenttia sanoo osallistuvansa vertaistukeen pari kertaa vuodessa tai useammin. Vertaistukea saadaan omien verkostojen kautta (77 % vastanneista), maakohtaisilta internetkeskustelupalstoilta (69 %) sekä Adoptioperheet ry:n ryhmistä ja tapahtumista (63 %). Kyseinen tukimuoto koetaan hyödyllisenä erityisesti itselle: erittäin hyödyllisenä vertaistoiminnan kokee itselleen jopa kolme viidesosaa (59 %) vastaajista ja hyvin hyödyllisenäkin 29 prosenttia. Myös lapsille koetaan olevan vertaistuesta hyötyä: lapselleen vertaistoiminnan kokee erittäin hyödyllisenä 29 prosenttia ja hyvin hyödyllisenä 26 prosenttia vastanneista.

Vertainen on ihminen, jonka kanssa on jotain yhteistä. Adoptiovanhempien tapauksessa perustyyppi vertaisesta on toinen adoptiovanhempi. Vertaisuudelle oli kuitenkin usein tarkempia vaatimuksia, kuin pelkkä adoptiovanhemmuus. Vertaisuus määriteltiin lapsen kautta ja tyypillisiä tekijöitä olivat lapsen ikä, lapsen samankaltainen tausta ja lapsen samankaltaiset erityistarpeet. Esimerkiksi murrosikäisten adoptiolasten vanhemmat hakeutuivat murrosikäisten asioita käsitteleviin vertaisryhmiin, yksinhuoltajat yksinhuoltajien ryhmiin ja kotimaasta adoptoineet kotimaan adoptioryhmiin. Myös lapsen syntymämaa oli joidenkin vertaisryhmien määrittävä tekijä. Monelle tutkimukseen osallistuneelle olivat tulleet tutuiksi vapaaehtois pohjalta järjestetyt, maakohtaiset kesätapaamiset, joissa samasta maasta adoptoineet perheet viettävät viikonlopun yhdessä. Moni Venäjältä adoptoinut taas osallistuu Pelastakaa Lapset ry:n Pietari-kerhoon, joka kokoontuu kerran kuussa Pelastakaa Lapset ry:n tiloissa.

Usein vertaisryhmän kohderyhmä määritellään jo ryhmän nimessä. Nimi kertoo, kenen toivotaan ryhmään osallistuvan ja toisaalta samalla kuka ei ole ryhmään tervetullut. Adoptioperheet ry:n vertaistoiminta pitää sisällään ryhmiä, kuten ”ryhmä esimurrosikäisten vanhemmille”, ”kotimaan adoptioryhmä” ja ”vanhemman lapsen adoptoineiden ja odottavien keskusteluryhmä”. Adoptioperheet.fi -sivustolta löytyvissä ryhmien kuvauksissa määritellään, kuka on ryhmään tervetullut. Esimurrosikäisten vanhempien ryhmään toivotaan noin 9-13-vuotiaiden adoptiolasten vanhempia, kotimaan ryhmään kotimaasta adoptoineita tai odottavia ja vanhemman lapsen adoptoineiden ryhmään vanhempia, jotka ovat saaneet lapsensa ”*noin kolmivuotiaana tai sitä vanhempana*”.

Aina vertaisuuden vaatimukset eivät ole yksiselitteisiä. Erityisesti kaikille adoptioperheille tarkoitetuissa ryhmissä voi ihmisillä olla eri käsityksiä vertaisuudesta ja siitä, kuka on ryhmään tervetullut. Osa adoptiovanhemmista kokee esimerkiksi lapsettomuuden kokemuksen tärkeäksi määrittäväksi tekijäksi vertaisuudessa, eikä adoptiovanhempia, joilla on myös biologisia lapsia, nähdä vertaisina. Erilaiset vaatimukset vertaisuudelle johtivat erään haastatellun kohdalla siihen, että häntä ei pidetty vertaisena, vaikka hän koki sellainen olevansa. Hänen taustansa koettiin poikkeavan muiden ryhmäläisten taustasta siinä määrin, että hänen osallistumisestaan ryhmän toimintaan ihmeteltiin jopa ääneen. Itse hän koki muut vertaisikseen – olihan hän muiden tavoin adoptiovanhempi.

4.2.1 Vertaisryhmät

Vertaistukea saadaan tyypillisesti vertaisryhmissä. Suomessa adoptiovanhemmille vertaistukea järjestävät Adoptioerheet ry, Pelastakaa Lapset ry sekä Yhteiset Lapsemme ry. Vertaisryhmätoiminta voi olla joko vapaamuotoista kuulumistenvaihtoa tai muodollista asiakeskustelua. Vertaistoiminnan kohteena ovat tyypillisesti olleet adoptiovanhemmat, mutta joissain ryhmissä ovat myös lapset mukana. Valtaosa vertaistoiminnasta on adoptioäideille suunnattua, mutta myös perhekerhoja sekä isien omia vertaisryhmiä järjestetään.

Haastatteluihin osallistuneet kuvailivat vertaisryhmiensä toimintaa hyvin vapaamuotoiseksi. Tyypillistä oli yhteinen kahvittelu ja kuulumisten vaihto. Joissakin ryhmissä olivat lapset mukana, toisissa oltiin vain vanhempien kesken. Lapsien mukana olo vaikutti keskustelun laatuun: jos lapset olivat samassa huoneessa, eivät vanhemmat uskaltaneet puhua kovinkaan arkaluontoisista asioista.

Vertaistukeen hakeuduttiin vertaamaan kokemuksia adoptiovanhemmuudesta, saamaan tietoa sekä purkamaan tunteita ja saamaan ymmärrystä. Tärkeää monelle ovat myös vertaistuessa muodostuvat ystävyysuhteet sekä lapsen verkostoituminen. Vertaistuki on erityisen tärkeä tukimuoto yksinhuoltajille ja erityistarpeisten lasten vanhemmille. Toisaalta heidän on sinne myös hankalin lähteä lastenhoidon järjestämisen vaikeuden takia.

4.2.2 Miksi juuri vertaistuki?

Miksi adoptioperheet hakevat tukea ensisijaisesti toisilta adoptioperheiltä, eivätkä ammattilaisilta tai biologisten lasten vanhemmilta? Tässä tutkimuksessa keskeisimmiksi syiksi hakeutua vertaistuen pariin osoittautuivat adoptioperheiden yhteinen ymmärrys sekä jaettu tieto, jotka molemmat palautuvat kokemukseen. Ammattilaiset ja biologisten lasten vanhemmat eivät olleet itse kokeneet adoptiovanhemmuutta pitkin odotuksineen ja tyypillisine ongelmineen. Siispä heillä ei ollut adoptiosta niin paljon tietoa kuin adoptiovanhemmilla, eivätkä he voineet adoptiovanhemmuutta kokemuksen puutteen takia täysin myöskään ymmärtää.

Tutkimukseen osallistuneilla adoptiovanhemmilla oli vahva tunne siitä, että vain toinen adoptiovanhempi voi ymmärtää, millaista on kasvattaa adoptiolasta. Vertaistukeen hakeuduttiin tulemaan ymmärretyksi. Tämä ymmärrys kumpuaa adoptiovanhempien jakamista kokemuksista. Muut adoptiovanhemmat ymmärtävät, miltä tuntuu odottaa lasta viisi vuotta, miltä tuntuu yrittää muodostaa kiintymyssuhdetta laitostaustaiseen lapseen ja miltä tuntuu kasvattaa kiintymyssuhdehäiriöistä lasta. Ne ovat asioita, joita biologisten lasten vanhempien ei koettu voivan ymmärtää.

”He eivät pysty esimerkiksi ymmärtämään sitä mitä tarkoittaa odottaa lasta kolme ja puoli vuotta ku he odottaa sitä sen raskauden ja tietää millon se lapsi tulee. Adoptiovanhemmat, odottajat, ei tiedä millon lapsi tulee, se tulee jos jaksaa odottaa tarpeeksi kauan, jos ikä riittää, jos terveys riittää.”

Nainen, lapset Kiinasta ja kotimaasta

Tärkeää vertaistuessa ovat paitsi yhteiset kokemukset, myös jaettu tieto. Vertaistukea pidettiin tehokkaana tukimuotona: siinä saattoi mennä suoraan asiaan turhia jaarittelematta. Moni kertoi biologisten lasten vanhempien olevan kiinnostuneita itse adoptioprosessista ja adoption käytännöstä. Tämän kerrottiin johtavan siihen, että *siin ei oo sellast samanlaist niiku luontevaa kanssakäymist pitkää aikaa, ihmiset on vaan niiku kiinnostuneit vaan siit prosessist*. Moni haastateltu koki, että adoptiovanhempien kanssa voi mennä suoraan asiaan – lapsista puhumiseen.

”Mä puhuin muittenki kanssa adoptiosta mut mä aina kerroin siitä prosessista, mä en koskaan päässy kertomaan niinku niistä asioista mitkä mua itseeni pohditutti, mutta heidän kanssaan sitä saatto tehdä. – - Ei tarvinnu aina käyttää aikaa siihen adoptiosta kertomiseen vaan saatto puhua suoraan sitä niinku mitä, mikä pohditutti sillä hetkellä.”

Nainen, lapset Kiinasta

Tieto, tai pikemminkin sen puute, korostui myös lasten- ja terveydenhoidon ammattilaisten kanssa asioidessa. Moni vanhempi koki velvollisuudekseen esimerkiksi päiväkotij- ja kouluhenkilökunnan kouluttamisen. Heillä ei ollut vanhempien mielestä tarpeeksi tietoa esimerkiksi siitä, miten lapsen tausta vaikuttaa tämän kehitykseen, miten kielenkehityksen viive vaikuttaa oppimiseen ja ylipäänsä *mitä se tarkoittaa, että lapsi on adoptoitu*. Muilla adoptiovanhemmilla taas oli jos ei omakohtaisia kokemuksia, niin vähintäänkin jonkinlaista tietoa edellä mainituista asioista. Tutkimukseen osallistuneet perheet olivat toki tekemisissä myös ammattilaisten kanssa. Siitä kerron enemmän kappaleessa 4.3.

Jo lapsen saaneilla adoptiovanhemmilla korostui vertaistuen rooli tulkintakehyksen antajana. Se antaa työkalun adoptiolapsen palapelimäisen kehityksen sekä käytöksen arvioimiseen ja normaaliuden hahmottamiseen. Moni tuore adoptiovanhempi ei tiedä, milloin tulisi olla huolestunut esimerkiksi siitä, että lapsi ei leiki, ei puhu tai ei tule syliin. Vertaistuessa sai vertailla omia kokemuksia muiden vastaaviin ja näin saattoi paremmin hahmottaa, onko kyse normaalista adoptiolapsen toiminnasta vai olisiko aihetta esimerkiksi ammattiapuun. Vertaistukiryhmissä muiden kokemuksia kuunnellessa saattoi myös huomata, etteivät omat ongelmat olekaan niin suuria, tai lapsen ongelmalliseksi koettu käytös onkin aivan normaalia adoptiolapselle. Sen sijaan, että pohtisi adoptiolapsensa kehitystä ja käytöstä verraten sitä lapsen ”normaaliin” kehitykseen, vertaistuessa lasta voi verrata muihin samankaltaisten taustojen omaaviin adoptiolapsiin.

Vertaistukeen hakeuduttiin myös lapsen verkostoitumisen takia. Haastateltavat pitivät tärkeänä, että lapsi saa tavata muita adoptiolapsia ja jutella ja leikkiä heidän kanssaan. Tämä koettiin erityisen tärkeäksi lapsen identiteetin kannalta – on tärkeää, että lapsi huomaa, ettei hän ole ainoa – että adoptio on aivan normaali lapsenhankkimisen keino ja Suomessa on muitakin tummempi-ihoisia ja mustatukkaisia lapsia. Adoptiolasten kanssa ollessaan lapsi ei erotu joukosta, vaan on taustaltaan ja ulkonäöltään kuten muutkin. Eräs äiti myös arveli, että lapset, jotka näkevät muita adoptiolapsia puhuvat adoptiosta ja prosessoivat omaa taustaansa enemmän kuin lapset, jotka eivät muita adoptiolapsia tunne. Vertaistuki koettiin tärkeäksi myös adoptiolapsen sisaruksille – vertaistukeen osallistuttiin koko perheen voimin, jotta sisarukset näkevät olevan normaalia, että sisarus on adoptoitu ja näyttää erilaiselta kuin muu perheensä.

”..sit siit adoptiost ei tuu mitää ihme juttuu. Nää lapset näkee et on muitaki adoptoituja, et se on ihan luonnollista, et ne näkee et on ihan samannäkösiäki, koska välttämättä näis luokissa - - ei ole ku perussuomalaisen perheen lapsia. On rasittavaa olla ain erinäkönen. - - ”

Nainen, lapset Thaimaasta ja Kiinasta

Parhaimmillaan vertaistuki näyttäytyi eräänlaisena perheen jatkeena ja siellä muodostui oikeita ystävyysuhteita. Haastateltavat kuvailivat, kuinka vertaistuessa on *lupa romahtaa* ja luottaa siihen että muut ottavat kopin. Eräs haastateltu kuvaili ensimmäistä tapaamiskertaansa vertaisryhmänsä kanssa sanoilla: *kuin kotiin ois tullu*. Siinä missä omille ystävilleen ei uskaltanut kertoa kaikista huolistaan, koska epäili, että *”mitähän noikin nyt ajattelee”*, niin vertaisten kanssa saattoi puhua arkaluontoisistakin asioista ja luottaa siihen että muut ymmärtävät. Tämä edesauttoi ystävyysuhteiden muodostumista ja osa tutkimukseen osallistuneista kertoi olevansa vertaisryhmäläistensä kanssa tekemisissä ryhmän ulkopuolellakin.

Vertaistuen haitaksi koettiin sen ajoittainen raskaus – tapaamisissa käsitellyt asiat ovat toisinaan niin rankkoja, että olo tapaamisista lähtiessä on voimattomampi kuin ennen tapaamista. Monen mielestä tuntui myös nololta kertoa omasta helposta elämästään, kun muilla on niin vaikeaa. Sama ilmeni myös toisin päin: keskustelu saattaa tuntua kilpailulta, oman lapsen saavutusten esittelyltä ja *”täydellinen perhe -idyllin”* ylläpidolta. Haastatellut myös kokivat, että vertaistukiryhmissä sosiaalisimmat osanottajat toisinaan vievät suunvuoron hiljaisemmilta osallistujilta. Vertaistuen ilmeisimpänä riskinä pidettiin sitä, että siellä käsitellyt asiat leviäisivät ryhmän ulkopuolelle. Toisaalta kaikki haastateltavat luottivat omien tukipiiriensä jäseniin eivätkä uskoneet heidän levittelevän luottamuksellisia asioita eteenpäin.

Yleisin syy vertaistoimintaan osallistumisen lopettamiselle oli kasvaminen ulos ryhmän aihepiiristä – esimerkiksi odottajien ryhmissä harvoin käytiin enää lapsen saapumisen jälkeen, eikä hakumatkakokemuksista jaksanut kuunnella enää viiden vuoden jälkeen omastaan. Myös ryhmän toiminnan lopahtaminen esimerkiksi ryhmänvetäjän omien kiireiden takia sekä liian pitkäksi koettu välimatka kotoa ryhmän tapaamispaikkaan olivat usein mainittuja syitä lopettaa vertaisryhmissä käyminen.

4.2.3 Miksi kaikki eivät osallistu vertaistukeen?

Osa tutkimukseen vastanneista ei osallistunut vertaistukeen, koska ei kokenut siihen ”*pakottavaa tarvetta*”. Yleinen syy vertaistukeen osallistumattomuudelle oli se, ettei vertaistuesta ”*saa mitään irti*”, ettei se tuo mitään lisäarvoa elämään. Tällaisilla perheillä oli usein muita adoptioperheitä asuinalueellaan, eivätkä he siksi kokeneet tarvetta osallistua järjestettyyn vertaistoimintaan.

Osa taas koki, ettei vertaistoiminta vastaa heidän tarpeitaan joko sijainniltaan tai sisällöltään. Näillä ihmisillä oli halua ja tarvetta osallistua vertaistoimintaan, mutta tarjonta ja tarpeet eivät kohdanneet. Moni kertoi, ettei osallistu vertaistoimintaan, koska sitä ei järjestetä tarpeeksi lähellä heidän kotiaan. Vastajat eivät erikseen erotelleet, kuinka pitkä välimatka on *liian pitkä*, mutta moni kertoi, ettei mielellään lähde oman paikkakunnan ulkopuolelle vertaisryhmiin. Vertaistoiminnan sisällöllisistä seikoista taas mainittiin paitsi vertaisryhmän aihe, myös henkilökemioihin ja ryhmän kulttuuriin liittyviä asioita. Joku haastateltava kertoi, etteivät hänen ryhmässään henkilökemiat kohdanneet ja lopetti siksi osallistumisen. Toinen haastateltava harkitsi lopettamista, koska tunsu olonsa jatkuvasti ulkopuoliseksi ja epätervetulleeksi omassa ryhmässään. Kolmas taas koki, ettei saa suunvuoroa ryhmänsä tapaamisissa. Eräs internetkyselyyn vastaaja kertoi, että lopetti ryhmässä käymisen, koska koki keskustelun teennäiseksi: ”*siellä hehkutettiin vain, kuinka kaikki on niin ihanaa ja upeaa, ja arjen ongelmat vaiettiin kuoliaaksi*”.

Osa kertoi osallistuvansa vertaistukeen *sitten kun* - kun ei ole enää niin kiireistä, kun elämä lapsen kanssa rauhoittuu. Nämä ihmiset periaatteessa voisivat osallistua vertaistoimintaan ja kokivat kiinnostustakin sitä kohtaan, mutta pitivät omaa elämäntilannettaan niin hektisenä, ettei vertaistoiminnalle ole aikaa.

Osa taas ei osallistu vertaistoimintaan, koska ei tiennyt sitä olevan tarjolla. Joko tieto vertaisryhmistä ei ole tavoittanut kaikkia adoptioperheitä tai perheet ovat itse niin väsyneitä, etteivät jaksakaan etsiä tietoa ryhmistä. Eräs internetkyselyyn vastannut sanoi, että ”*Apua kaivataan, mutta tuntuu että pitää tehdä isot isot ponnistelut että löytää eri vaihtoehtoja*”.

Haastateltavat pitivätkin omaa aktiivisuutta erittäin olennaisena tuen saannin kannalta.

Kysyttäessä, onko tukea ollut tarjolla riittävästi, yleinen vastaus oli, että ”*kyllä sitä apua saa*”.

kun haluaa, jostain ainakin”. Keskeistä oli oman aktiivisen luonteen korostaminen: moni kertoi olevansa sellainen ihminen, joka ei jää passiivisena odottamaan avuntarjousta, vaan etsii tukea ja tietoa itse aktiivisesti. Moni kertoi myös neuvonnanantajansa korostaneen aktiivisen tuenhakemisen merkitystä ja kannustaneen hakeutumaan vertaisryhmiin jo odotusaikana.

4.2.4. Luottamus vertaistukitoiminnan keskiössä

Vertaistoiminnan negatiivisia puolia pohdittaessa moni tutkimukseen osallistunut otti puheeksi luottamuksen. He korostivat, ettei vertaistoiminta voisi onnistua, jos ei voisi luottaa omassa ryhmässä oleviin ihmisiin. Osa osallistuneista epäili vertaisryhmänsä luottamuksellisuutta: *välillä sitä miettii kuinka paljon uskallan nyt avautua ja kertoa koko totuutta. Kertooko joku niitä asioita eteenpäin vai voiko sitä luottaa että ne asiat pysyvät oikeasti siinä ryhmässä.* Toiset taas olivat vakuuttuneita, ettei kukaan kerro muiden asioita eteenpäin: *”mitään sellasta – et pysyys ne tiedot tässä ryhmässä – en oo koskaan miettiny. Mä niinku luotan ihan sataprosenttisesti niihin äiteihin, et ne jutut ei sitten leviä.”*

Ruuskasen (2001) mukaan luottamuksen keskeinen funktio on vähentää vuorovaikutukseen liittyviä riskejä ja helpottaa toimijoiden välistä yhteistyötä. Olisikin vaikea kuvitella toimivaa vertaisryhmää, jossa omista huolenaiheistaan ei uskallettaisi puhua eikä omia kokemuksia jakaa. Ihanteellisessa vertaistoiminnassa vertaiset luottavat toisiinsa ja tämän luottamuksen turvin avoimesti puhuvat kokemuksistaan ja tunteistaan. Sosiaalinen pääoma ja luottamus ovat tärkeä edellytys toimivalle vertaistoiminnalle.

4.3 Adoptioperheiden ammatillinen tuki

Vaikka vertaistuki oli adoptioperheiden merkittävin tukimuoto, saivat ne tukea myös ammattilaisilta. Tutkimukseen osallistuneet perheet olivat hakeneet apua muun muassa terveydenhuollosta, perheneuvolasta sekä adoptiokuraattorilta. Tyypillisiä asioita, joihin haettiin tukea, olivat lapsen kehitykseen liittyvät asiat sekä lapsen ei-toivottu käytös. Voidaan sanoa, että koska adoptiovanhemmat ovat jo ennen vanhemmiksi tuloaan tehneet tiivistä yhteistyötä lastensuojelun ammattilaisten kanssa ja adoptioneuvonta osaltaan korostaa

adoptiolapsen erityisyyttä ja adoptiovanhemmuuden mahdollisia ongelmia, on adoptiovanhemmilla ehkä matalampi kynnys hakea kohtaamiinsa ongelmiin ammattiapua.

Aikaisemmista tutkimuksista tuttu vertaistuen ja ammatillisen tuen vastakkainasettelu oli läsnä myös tässä aineistossa. Erityisesti neuvonnan- ja palvelunantajat saivat kritiikkiä osakseen. Niitä moitittiin jäykkyydestä, *malliperheen hakemisesta*, tietämättömyydestä sekä jälkipalvelun puutteesta ja toimimattomuudesta. Neuvontaa moitittiin myös siitä, ettei sosiaalityöntekijöillä usein ole omakohtaisia kokemuksia adoptiosta: *sosiaalityöntekijöiltä puuttuu tietenki se omakohtainen kokemus, sekin on aika paljon pois, vertaistukiporukassa kaikilla on omia kokemuksia.*

Tiedon puute oli yleinen kritiikin aihe mistä tahansa ammattituesta (poislukien adoptiokuraattori) puhuttaessa: adoptioperheet kokivat valitettavana, että he menevät ammattilaisille hakemaan tietoa ja apua, mutta joutuvat itse valistajan rooliin. Erityisesti varhaislapsuuden merkityksestä kaivattiin lisäkoulutusta ammattilaisille. Erään äidin mukaan *”kun jotain pohditaan, niin aletaan siitä mitä on nyt, eikä siitä mitä on joskus ollut”*. Ratkaisua lapsen ongelmalliseen käytökseen etsittiin lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksesta ja dynamiikasta, eikä ymmärretty pohtia varhaislapsuuden hylkäämiskokemusten ja kiintymyssuhdevaikeuksien merkitystä.

Tietämättömyys ilmeni myös ammattilaisten esittäminä kysymyksinä ja kommentteina. Eräs äiti kertoi häneltä kysytyä, voivatko lapsen biologiset vanhemmat hakea lapsen pois perheestä. Osa haastatelluista myös koki, että heidän pätevyytensä vanhempana kyseenalaistettiin ammattihenkilöstön taholta. Heitä ei pidetty oman lapsensa asiantuntijana siinä määrin kuin biologista vanhempaa ehkä pidettäisiin.

Keskeistä adoptiovanhemmuuden ja lasten kanssa tekemisissä olevien ammattilaisten kohtaamisessa on adoptiolapsen erityisyys. Adoptiovanhemmilla on paljon tietoa siitä, kuinka varhaislapsuuden kokemukset voivat vaikuttaa lapsen myöhempään kehitykseen ja käytökseen, kuinka kiintymyssuhdehäiriö voi ilmetä ja kuinka adoptiolapset usein kehittyvät eri tahtiin kuin biologisessa perheessä kasvaneet ikätoverinsa. Tätä tietoa ei kaikilla lasten kanssa työskentelevillä ammattilaisilla ole. He ehkä mieltävät adoption vain yhdeksi lapsenhankinnan menetelmäksi muiden joukossa, eivätkä tule ajatelleeksi lapsen adoptiota edeltävää elämää eivätkä liiemmin adoption vaikutuksia esimerkiksi kielen ja tunne-elämän kehitykseen.

Tutkimukseen osallistuneet adoptiovanhemmat ottivatkin hyvin aktiivisen roolin ammattilaisten valistajina. Moni kertoi vieneensä lapsensa terveydenhoitajille, päiväkotihenkilökunnalle ja opettajille tietoa adoptiosta. Erityisesti Adoptio-perheet ry:n julkaisemat Adoptiolapsi päivähoitossa ja Adoptiolapsi neuvolassa ja kouluterveydenhuollossa -oppaat koettiin hyväksi perehdytykseksi adoptiomaailmaan. Ammattilaisten vastaanotto oli tutkimukseen osallistuneissa perheissä ollut monimuotoista: toiset olivat lukeneet tietopaketit mielenkiinnolla ja jopa muuttaneet toimintatapojaan, toiset taas eivät olleet osoittaneet mielenkiintoa oppaiden lukemista kohtaan. Tutkimukseen osallistuneet vanhemmat pohtivatkin, kuinka herättää ammattilaisten mielenkiinto, jotta he lukisivat heille tarjotun tiedon. Moni toivoi koulutuksen tulevan työnantajataholta, jottei heidän tarvitsisi vanhempina valistaa lastenhoidon ammattilaisia.

5 ADOPTIOPERHEET RY:N JÄSENTEN TOIVEET YHDISTYKSEN TOIMINTAAN LIITTYEN

”Adoptio-perheet ry on mun mielestä hirveesti nostanu sitä sen osaamistasoan ja palvelutasoan koska sielt tulee paljon tietoo, hyvin asiallist tietoo ja just sitä mikä on sille perheelle tärkeä”

Nainen, lapsi Thaimaasta

Adoptio-perheet ry:n jäsenet ovat pääosin hyvin tyytyväisiä yhdistyksen toimintaan. Yli kolmasosa (35 %) internetkyselyyn vastanneista pitää yhdistystä erinomaisena tiedon tarjoajana ja noin puolet (47 %) hyvänä tiedon tarjoajana. Edunvalvontaan ollaan lähes yhtä tyytyväisiä: 35 prosenttia pitää yhdistyksen edunvalvontaa erinomaisena ja 41 prosenttia hyvänä. Vapaaehtois- ja vertaistoiminnan mahdollistajana yhdistykseen ei olla aivan yhtä tyytyväisiä: erinomaisena yhdistystä pitää 24 prosenttia ja hyvänä 36 prosenttia. Kysyttäessä jäsenten mielipidettä yhdistyksen tärkeimmästä tehtävästä 18 vastausta kahdestakymmenestä yhdestä mainitsi edunvalvonnan. Sekä tiedotus että vertaistoiminta saivat kumpikin 14 mainintaa.

Toiveita ja kehitysehdotuksia kysyttäessä nousi kolme osa-aluetta ylitse muiden: viestinnän ja tiedotuksen parantaminen erityisesti tapahtumiin ja vapaaehtois- ja vertaistoimintaan liittyen, vertaisryhmiin liittyvät kehitysehdotukset kuten lasten ottaminen mukaan yhdistyksen toimintaan, sekä tukihenkilötoiminnan järjestäminen.

5.1 Tiedotus ja viestintä

Adoptioerheet ry:n keskeisin viestintäväline on sen oma, neljä kertaa vuodessa ilmestyvä Adoptioerheet-lehti. Lehti koki keväällä 2012 uudistuksen, jossa sen ulkoasua nykyaikaistettiin muun muassa lyhentämällä artikkeleja ja lisäämällä kuvien määrää. Haastatteluissa sekä internet-kyselyyn vastanneiden keskuudessa lehti uudistus otettiin hyvin vastaan. Uutta ulkoasua kuvailtiin ”raikkaaksi” ja ”ammattimaiseksi” aikaisempaan verrattuna. Ylipäänsä lehteen oltiin hyvin tyytyväisiä ja monelle tutkimukseen osallistuneelle se olikin pääasiallinen yhteys yhdistyksen toimintaan. Jäsenet olivat myös tyytyväisiä, ettei kaikkea tarvitse lukea tietokoneen näytöltä, vaan voi lukea adoptioaiheista tekstiä myös paperiprintillä.

”Kiitoksena pitäis sanoo et sielt tulee hyvin paljon semmosia hyviä artikkeleita lehdessä, mun mielest se on tosi tärkeä, ja ku nyt puhutaan siitä että on netti, ni mun mielest on kyl erittäin hyvä et on myös lehti. Ja nyt ku sen lehden ulkoasu on muuttunu ni tykkään siitä, et se on freshaantunu hirveesti, se ei oo enää semmone kahekskytlukulainen, et se on mun mielestä ollu tosi kiva. Kumminki mä viel ajan nyt takaa et mun mielestä on hirvittävän kiva et se on paperiprintillä. Koska ne on semmosii juttuja et, siis netissä kun, mul on ainakin se et - - mä teen kokoajan tietokoneen kans töitä ja mä luen paljon asioita netistä - - mut joskus on kiva - - mennä jonnekin ja ottaa mukaan se lehti.”

Nainen, lapsi Thaimaasta

Lehti on myös keskeinen väline uusien jäsenten rekrytointiin. Tutkimukseen haastatellut adoptiovanhemmat kertoivat löytäneensä yhdistyksen joko lehden, internetsivujen tai Adoptioerheet ry:n järjestämän tapahtuman kautta.

Adoptioerheet ry:n toinen keskeinen viestintäväline on sen internetsivut – www.adoptioerheet.fi. Sivuilla on valikkojen ”tietoa”, ”toimintaa”, ”tilaa”, ”lehti”, ”edunvalvonta” ja ”linkit” alla tietoa yhdistyksen toiminnasta ja adoptiosta. Vaikka internetsivuilla on varsin paljon tietoa yhdistyksen toiminnasta, adoptiosta ja vertaisryhmistä,

kävi tutkimuksessa ilmi, että tieto ei ole esitetty tarpeeksi selkeästi eikä sitä ole riittävän paljon. Esimerkiksi internetkyselyn kysymykseen *Jos et osallistu Adoptioperheet ry:n vertaistoimintaan, niin osaatko eritellä miksi et?* tuli vastauksia, kuten *En tiedä mitä se on, En tiennyt toiminnasta vaikka olemme olleet jäseniä sekä En edes tiennyt sellaista olevan tarjolla.* Voi toki olla, etteivät vastanneet olleet koskaan käyneet yhdistyksen verkkosivuilla, mutta siitä huolimatta olisi hyvä, että tieto yhdistyksen vertaistoiminnasta kantautuisi jäsenten tietoon. Erityisesti vapaaehtoisena toimimisesta kaivattiin lisää tietoa – millaisia tehtäviä on tarjolla, mitä ne tarkalleen vaativat sekä mitä muut ovat vastaavassa pestissä, esimerkiksi ryhmänjohtajina, tehneet.

Yleinen toive internetsivuihin liittyen oli **materiaalipankki** adoptioasioista sekä vapaaehtoisena toimimisesta. Adoptioaiheisessa materiaalipankissa voisi olla tietoa paitsi prosessista ja sen arvioituista kuluista myös elämästä lapsen kotiintulon jälkeen – adoptiolasten eri taustojen vaikutuksesta heidän kehitykseensä, kiintymyssuhdehäiriöstä, kiintymyssuhteen muodostamisesta, kielen kehityksestä, koulunaloituksesta sekä muista lapsen kehitykseen liittyvistä asioista. Näitä artikkeleita voisi tarpeen mukaan tulostaa ja viedä luettavaksi esimerkiksi opettajille ja päiväkotihenkilökunnalle. Vapaaehtoisille suunnatussa materiaalipankissa taas voisi olla vinkkejä ryhmänvetäjänä toimimiseen sekä tietoa hallitus- ja lehtityöskentelystä.

Myös sosiaalinen media, erityisesti Facebook, oli toivottu viestintäfoorumi. Yhdistyksellä on omat Facebook-sivut, jonne päivitetään yhdistyksen kuulumisia ja tiedotetaan adoptioaiheisista tapahtumista, mutta voi olla että jäsenet eivät ole vielä sivuja löytäneet. Myös keskustelupalstaa toivottiin – sekä vertaisryhmien korvikkeiksi erityisesti maakunnissa asuville, että myös kokemusten vaihtoon ryhmänvetäjille.

Ehkä useimmin mainittu toive oli kuukausittainen **jäsenkirje**, jossa olisi tietoa tulevista adoptioaiheisista tapahtumista. Suurin osa toivoi jäsenkirjeen olevan sähköinen, mutta oli myös vastaajia, jotka kertoivat suosivansa postissa tulevaa kirjettä. Sähköpostilla tulevaa jäsenkirjettä suosittiin sen helpon tallentamisen takia – paperiversio voi hukkua helpommin, sähköinen vain poistamalla. Toisaalta osa suosi paperiversiota, koska sähköposti voi jäädä huomioimatta ja hautautua muiden joukkoon. Adoptioperheet ry aloitti kuukausittaisten sähköisten jäsenkirjeiden lähettämisen kesäkuussa 2012.

Adoptioperheet ry:n jäsenet kaipasivat **adoptioaiheista koulutusta adoptiolasten kanssa työskentelevälle ammattihenkilöstölle**. Yhdistys on julkaissut kaksi opasta lasten kanssa työskenteleville ammattilaisille – Adoptiolapsi päivähoitossa -oppaan sekä Adoptiolapsi neuvolassa ja kouluterveydenhuollossa -oppaan. Syksyllä 2012 Adoptioperheet ry on julkaisemassa Adoptiolapsi koulussa -oppaan. Oppaisiin oltiin hyvin tyytyväisiä ja moni kertoi vieneensä niitä päiväkot-, koulu- ja terveystieteiden henkilöstölle. Moni kaipasi kuitenkin myös lisäkoulutusta, kuten seminaareja, ammattilaisille. Heille toivottiin lisätietoa adoptiolasten eri taustojen vaikutuksesta käyttäytymiseen, kiintymyssuhdehäiriöistä sekä kielen kehityksestä. Tietoa toivottiin lisättävän myös adoptiosta ylipäänsä – ”*mitä se tarkoittaa, että lapsi on adoptoitu*”.

5.2 Vertaisryhmätoiminta

Haastateltavilla oli erilaisia odotuksia ja toiveita vertaistuelle. Osa kaipasi vapaamuotoista ja leppoisaa ajanviettoa, jossa kahvikupin ääressä vaihdettaisiin kuulumisia. Toisille taas oli tärkeää päästä syvällisesti keskustelemaan omista ongelmistaan ja purkamaan tunteitaan. Moni taas ensisijaisesti kaipasi organisoitua toimintaa, jossa ensin olisi esimerkiksi asiantuntijan alustus jostain tietystä temasta, jota seuraisi yhteinen keskustelu. Lähes kaikissa haastatteluissa kuitenkin ilmeni tarve lapsille järjestettyyn toimintaan.

Useimmin mainittu toive vertaisryhmiin liittyen oli **asiakeskustelu**. Moni toivoi, että vertaistapaamisissa olisi jokin tietty aihe, josta yhdessä keskusteltaisiin. Tätä toivottiin toteutettavan joko niin, että tapaamisen alussa asiantuntija pitäisi aiheesta alustuksen tai, että kaikki ryhmän jäsenet lukisivat aihetta käsittelevän artikkelin ennen tapaamista. Aiheet liittyisivät adoptioon ja lastenkasvatukseen ja ne olisivat asioita, joista ryhmän jäsenet olisivat kiinnostuneita. Kukaan ei ehdottanut aihetta tapaamiselle ja yhdessä pohdittaisiin, voisiko joku ammattilainen pitää siitä alustuksen tai olisiko aiheesta mahdollisesti kirjoitettu jokin hyvä artikkeli. Asiakeskustelua ei kuitenkaan toivottu olevan jokaisella tapaamiskerralla – se voi käydä pitemmän päälle raskaaksi ja rentoa yhdessäoloa sekä tunteiden purkamista kaivataan yhtä lailla.

Vaikka vapaamuotoiseen vertaistukeen oltiinkin tyytyväisiä, moni toivoi että ryhmänjohtaja ottaisi aktiivisemman puheenjohtajan roolin ja pitäisi huolen, että kaikki saavat asiansa

sanottua. Moni kertoi ryhmässään olevan henkilöitä, jotka helposti jäivät keskustelun ulkopuolelle. Ryhmänjohtajien toivottiin huolehtivan, että kaikki pääsevät keskusteluun mukaan ja että kaikille jäisi tapaamisten jälkeen mahdollisimman positiivinen mieli. Ryhmänjohtajien toivottiin myös tietävän, mistä voi saada lisätukea ja heidän toivottiin ohjaavan tukea tarvitsevat sen pariin.

Myös **miehille** toivottiin omaa vertaisryhmää. Adoptioperheet ry:n vertaisryhmät ovat pääosin naisille suunnattuja ja ne keskittyvät keskusteluun. Miehet kaipasivat paitsi omaa isien keskusteluryhmää, myös toiminnallista vertaisryhmää, jossa esimerkiksi harrastettaisiin yhdessä. Eräs isä toivoi yhteisiä retkiä, jossa patikoinnin ja kalastamisen ohella keskusteltaisiin miesten kesken lastenkasvatuksesta. Eräs äiti taas toivoi yhteistä toimintaa lapsille ja isille – esimerkiksi laskettelua talvisin ja jalkapallonpeluuta kesäisin. Hän arveli miehensä lähtevän innolla mainitunlaiseen toimintaan mukaan. Miesten vertaistoiminnassa avainasemassa on toiminnallisuus. Haastatteluun osallistuneen isän sanoin: *”Mullekin on vähän vaikeeta tunteista puhuminen. Siinä vois olla mukana jotain kivaa tekemistä.”*

Erityisesti yksinhuoltajat ja erityistarpeisten lasten vanhemmat kaipasivat järjestettyä **lastenhoitoa**. Moni sanoi vertaistoimintaan lähtemisen olevan hankalaa, koska ei tiedä minne laittaisi lapsensa hoitoon. Toisaalta ei haluttu, että lapset olisivat tapaamisissa mukana, koska silloin vanhemmat eivät voisi käsitellä kovin arkaluontoisia asioista, eivätkä ylipäänsä keskittyä niin hyvin keskusteluun, koska huomio olisi lapsissa. Siispä moni toivoikin vertaistoimintaa, jossa lapset olisivat yhdessä erillisessä huoneessa hoitajan kanssa ja vanhemmat keskustelisivat sillä aikaa toisaalla. Tällöin lapsetkin saisivat omaa vertaistoimintaa – he tapaisivat muita adoptiolapsia ja, iästään riippuen, voisivat keskustella vertaisten kanssa adoptioasioista.

Vanhemmat kaipasivat myös **lasten omaa vertaistoimintaa**. Vanhemmat arvelivat, että muiden adoptiolasten näkeminen auttaa lasta käsittelemään omaa taustaansa sekä kantaväestöstä poikkeavaa ulkonäköään. Ulkonäkökysymys korostui erityisesti pienissä kaupungeissa ja maakunnissa asuvilla, ulkomailta adoptoitujen lasten vanhemmilla. Jos paikkakunnalla ei juuri ole kuin kantaväestön näköisiä ihmisiä, voi lapsi kokea olonsa poikkeavaksi. Lasten vertaistoiminta nousi esiin erityisesti murrosikäisistä lapsista puhuttaessa. Moni vanhempi arveli, että murrosiässä lasta alkaa kiinnostaa oma taustansa ja

hänellä olisi hyvä olla perheen ulkopuolista keskusteluseuraa – joko vertaisia tai mahdollisesti joku aikuinen.

Lapsille toivottiin myös **ohjattua toimintaa**, kuten **leirejä ja harrastusryhmiä**. Vanhempien mukaan adoptiopiireissä siedetään keskimääräistä paremmin erilaisuutta lasten monenlaisten taustojen takia. Osa vanhemmista kertoi, etteivät voi laittaa lastaan ”tavalliselle” leirille tämän kiintymyssuhdehäiriön takia. Siispä he toivoivatkin, että kiintymyssuhdehäiriöisille tai ylipäänsä adoptoiduille lapsille olisi oma leiri loma-aikaan. Eräs äiti myös huomautti, että tavallisilla leireillä voi ilmetä myös syrjintää: jos lapsi on ainut tummaihoisen, saatetaan häntä kiusata erilaisen ulkonäön takia.

Eräs toive oli, että Adoptioperheet ry järjestäisi yhteisen leirin lapsille ja aikuisille. Lapsilla olisi omaa ohjelmaa ja samaan aikaan aikuiset kuuntelisivat luentoja ja keskustelisivat ryhmissä. Leiri voisi olla muutaman päivän tai jopa viikon mittainen ja siellä olisi yöpymismahdollisuus. Koko Suomen yhteisen leirin etuna olisi se, että lapset tutustuisivat muihin adoptiolapsiin ja aikuiset tapaisivat adoptioperheitä oman vertaisryhmänsä ulkopuolelta. Kun lastenleiriläiset täyttäisivät esimerkiksi 14 vuotta, he voisivat ottaa hoitajan roolin ja katsoa pienien leiriläisten perään. Näin leirillä olisi ohjelmaa kaiken ikäisille lapsille sekä heidän vanhemmilleen.

Myös **vertaisryhmänvetäjille** toivottiin omaa vertaistoimintaa, jossa he voisivat vaihtaa kokemuksia ja saada neuvoja pulmatilanteisiin. Tämän voisi järjestää esimerkiksi vuosittaisena virkistyspäivänä tai internetkeskusteluryhmänä.

Esille tulleita konkreettisia vertaisryhmätoiveita olivat

- sijaislapsensa adoptoineiden ryhmä
- kotimaan adoptioryhmä
- murrosikäisten lasten vanhempien ryhmä
- murrosikäisten lasten ryhmä
- erityistarpeisten lasten vanhempien ryhmä
- erityistarpeisten lasten jalkapallokerho
- miesten oma toiminnallinen vertaisryhmä

5.3 Tukiperhetoiminta

Sekä haastatteluissa että internetkyselyssä nousi esiin yhdistykselle aivan uudenlainen idea: **tukiperhetoiminta**. Tällä haastateltavat viittasivat eräänlaiseen mentorointiin – uusille jäsenille annettaisiin kokeneiden, samankaltaisessa elämäntilanteessa olevien tai läpi käyneiden vanhojen jäsenten yhteystiedot, joille nämä voisivat soittaa seuraa, neuvoa tai kuuntelijaa tarvitessaan. Kun Adoptioperheet ry:n toimistolle tai Yhteiset Lapsemme ry:n adoptiokuraattorille soittaessa saattaa pohtia, onkohan oma ongelma tarpeeksi suuri, jotta sillä kehtaa vaivata alan ammattilaisia, niin tukihenkilölle soittokynnys saattaisi olla pienempi. Tukiperhe olisi lähempänä ystäväperhettä kuin ammattiauttajaa.

Tukihenkilö olisi adoptiovanhempi, joka antaa vertaistukea puhelimitse tai kasvokkain. Hän voisi tarpeen mukaan neuvoa esimerkiksi lomakkeiden täyttämässä sekä lastenkasvatukseen liittyvissä pulmissa. Tärkeää on huomioida, että tukihenkilö ei anna neuvoja ammattilaisen roolissa, eikä hän joudu edesvastuuseen, vaikka hänen antamansa neuvo osoittautuisi hyödyttömäksi. Tukihenkilö on ensisijaisesti vertaistukija ja hänen ohjeitaan noudatetaan omalla vastuulla. Tärkeää on sopia yhteiset pelisäännöt: miten ja mihin aikoihin tukihenkilöön voi ottaa yhteyttä ja minkälaisia asioita koskien.

Erään haastateltavan mukaan tarvetta olisi erityisesti kriisipuhelimelle: henkilölle, jolle voisi soittaa kun tarvitsee kiireellistä tukea. Pääosin tukiperhetoiminnasta puhuttaessa haastateltavat puhuivat kuitenkin vapaammasta ajanvietosta, jossa uudet jäsenet – sekä adoptiovanhemmat, että myöhemmin myös adoptiolapset – tutustuisivat toisiinsa ja ehkä jopa ystäväystyisivät. Tukiperhetoiminta olisi vertaistukea sekä vanhemmille että lapsille.

Tukihenkilötoiminta oli ylivoimaisesti eniten kiinnostusta herättävä vapaaehtoispesti: lähes kaikki haastatellut ilmaisivat mielenkiintonsa ryhtyä tukihenkilöksi. Moni kertoi kaivanneensa omalla adoptiopolullaan vastaavaa tukea. Toisaalta pesti voi houkuttaa myös sen yksinkertaisuuden takia: tukihenkilönä toimiminen ei vaadi yhtä paljon organisoimista ja ajankäyttöä kuin vertaisryhmän vetäminen.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA TOIMENPIDE-EHDOTUS

Adoptioperheet ry:n vertaistoiminta on koko Suomen kattava verkosto, joka pitää sisällään 29 vertaisryhmää. Vertaisryhmätoiminta on vastavuoroista auttamista, jossa vertaiset luottavat toisiinsa ja siihen, etteivät käsitellyt asiat kantaudu ryhmän ulkopuolisten korviin.

Tutkimusten (Mikkonen 2009) mukaan vertaisryhmään kuulumisen lisää sosiaalista pääomaa. Sosiaalisessa pääomassa keskeisiä ovat luottamus, verkostot ja vastavuoroisuus. Kaikki kolme olivat läsnä Adoptioperheet ry:n vertaistoiminnassa.

Adoptioperheet hakeutuivat vertaistuen piiriin saamaan tietoa, vaihtamaan kokemuksia ja purkamaan tunteita. Keskeistä vertaistuessa on tulkintakehyksen saaminen: se auttaa hahmottamaan, mikä on normaalia adoptiolapsen kehitystä ajatellen ja mikä ei. Lisäksi keskeistä on ymmärretyksi tuleminen: adoptiovanhemmilla oli vahva kokemus siitä, että vain toinen adoptiovanhempi voi ymmärtää, millaista on odottaa lasta monta vuotta sekä kasvattaa adoptiolasta. Vertaisryhmätoiminta koettiin parhaaksi tukimuodoksi, joskin sen ongelmaksi koettiin sen riippuvaisuus ajasta ja paikasta. Vertaisryhmätoiminnan rinnalle kaivattiinkin tukiperhetoimintaa – se ei olisi niin sidottu aikaan ja paikkaan ja sellaisenaan se olisi ryhmätoimintaa joustavampi tukimuoto.

Tässä tutkimuksessa adoptioperheiden vertaistoiminta näyttäytyi itsenäisenä tukimuotona ammattipalvelujen rinnalla. Vertaistoiminta ja ammatilliset palvelut eivät juuri tehneet yhteistyötä, vaan toimivat erillisinä tukimuotoina rinnakkain. Vertaistoiminta vastasi tarpeisiin, joita ammattiapu ei voi tyydyttää, kuten kokemusten vertaaminen sekä tuen vastavuoroisuus. Toisaalta ammattilaisilta sai esimerkiksi lapsen terapiapalveluja – esimerkkinä mainittakoon kehuttu Theraplay – joiden tarpeeseen vertaistoiminta ei vastaa. Nykytilanteen ongelmana on se, että monet perheet, jotka voisivat hyötyä vertaistoiminnasta, eivät koskaan pääse sen piiriin, koska eivät tiedä sitä olevan olemassa. Olisikin hyvä, että ammattilaiset kertoisivat esimerkiksi adoptio-odottajille vertaistoiminnasta. Vastavuoroisesti vertaisryhmiin voisi ottaa lasten- ja terveydenhoidon ammattilaisia pitämään alustuksia ja näin lisätä eri tukimuotojen yhteistyötä.

Vaikka perheet kokivat pääosin saaneensa tarpeeksi tukea adoptiopolullaan, liittyi adoptioperheiden tuensaantiin kolme keskeistä ongelmaa:

- 1) **Adoptiolasten kanssa työskentelevillä ammattilaisilla ei koettu olevan tarpeeksi tietoa adoptiosta.** Tietoa kaivattiin lisää erityisesti adoptiolapsen kehityksestä ja kiintymyssuhdehäiriöstä. Adoptiovanhemmat pitivät valitettavana sitä, että hakiessaan ammattilaisilta tietoa ja tukea, he joutuivat itse valistajan rooliin. Monen vanhemman olo olisi turvallisempi, jos he voisivat luottaa siihen että ammattilaiset osaavat ottaa lapsen taustan huomioon johtopäätöksiä tehdessään ja neuvoja antaessaan.
- 2) **Vertaistukitoiminnasta ja vapaaehtoisena toimimisesta ei koettu olevan tarpeeksi tietoa tarjolla.** Osa tutkimukseen osallistuneista ei tiennyt Adoptioperheet ry:n järjestävän vertaistukitoimintaa. Moni ei tiennyt, minkälaisissa vapaaehtoistehtävissä yhdistyksessä voi toimia ja mitä heiltä vapaaehtoisina odotetaan.
- 3) **Vertaistoiminta ei kaikilta osin vastannut tarvetta.** Moni toivoi vertaisryhmiin lisää asiakeskustelua. Miehillä, lapsille ja vertaisryhmien vetäjille toivottiin järjestettävän omaa vertaistoimintaa. Moni toivoi vertaisryhmätoiminnan rinnalle tukihenkilötoimintaa: se ei olisi niin sidottu aikaan ja paikkaan ja sellaisena se olisi joustavampi tukimuoto kuin ryhmätoiminta.

Täten ehdotan, että

1. Internetsivuille tehtäisiin **materiaalipankki**, jossa olisi tietoa
 - a. **adoptiosta** ylipäänsä: prosessista, toimijoista ja niin edelleen
 - b. **adoptiolapsesta**: *kiintymyssuhdehäiriöstä, kielenkehityksestä, eri taustojen vaikutuksesta lapsen kehitykseen. Näitä tekstejä vanhemmat voisivat tulostaa ja viedä lapsensa kanssa tekemisissä oleville ammattilaisille.*
 - c. **vapaaehtoisena toimimisesta**: *mitä vapaaehtoisilta odotetaan, mitä vapaaehtoispestejä on tarjolla, mitä esimerkiksi vertaisryhmänvetäjänä voi tehdä.*

2. Internetsivuille tehtäisiin **omat selkeät osiot vertaisryhmätoiminnalle ja vapaaehtoistoiminnalle**. Näihin selkeät linkit jo etusivuilta, jotta kaikki yhdistyksen sivuille menevät näkevät Adoptioperheet ry:n olevan pääosin vapaaehtoisvoimin toimiva vertaistuen järjestäjä. Osioissa tietoa eri vertaisryhmistä sekä ilmoituksia kaivatuista vapaaehtoisista (esim. ”Haetaan vertaisryhmänvetäjiä Kirkkonummelle”).

3. Vertaistoimintaa monipuolistettaisiin aloittamalla **tukihenkilötoiminta** ja järjestämällä **toimintaa myös lapsille**. Vertaisryhmätoiminta on varsin jäykkä tukimuoto, koska se on tarkasti sidottuna aikaan ja paikkaan. Sen rinnalle tulisi järjestää tukihenkilötoimintaa, joka voisi toimia myös puhelimitse ja sähköpostitse. Yhdistyksen toiminta on hyvin vanhempikeskeistä ja sen voisikin sanoa olevan adoptiovanhempien yhdistys enemmän kuin -perheiden. Lapset tulisi ottaa mukaan yhdistyksen toimintaan järjestämällä heille yhteistä ajanviettoa tai harrastus- ja leiritoimintaa.

Lähteet

Adoptioerheet ry (2007) Adoptiolapsi päivähoitossa.

Adoptioerheet ry (2010) Adoptiolapsi neuvolassa ja kouluterveydenhuollossa.

Harju, Aaro (2005) Kansalaisyhteiskunta vapaaehtoistoiminnan innoittajana. Teoksessa Marianne Nylund & Anne Birgitta Yeung (toim.) Vapaaehtoistoiminta: anti, arvot ja osallisuus. Vastapaino. Tampere.

Hirsjärvi, Sirkka & Helena Hurme (1993) Teemahaastattelu. Yliopistopaino. Helsinki.

Hyväri, Susanna (2005) Vertaistuen ja ammattiauttamisen muuttuvat suhteet. Teoksessa Marianne Nylund & Anne Birgitta Yeung (toim.) Vapaaehtoistoiminta: anti, arvot ja osallisuus. Vastapaino. Tampere.

Mikkonen, Irja (2009) Sairastuneen vertaistuki. Kopijyvä Oy. Kuopio.

Nylund, Marianne (2005) Vertaisryhmät kokemuksen ja tiedon jäsentäjinä. Teoksessa Marianne Nylund & Anne Birgitta Yeung (toim.) Vapaaehtoistoiminta: anti, arvot ja osallisuus. Vastapaino. Tampere.

Nyman, Markku (2008) Kansalaisyhteiskunta ja vertaistuki. Kalevaprint Oy. Oulu.

Ruuskanen, Petri (2001) Sosiaalinen pääoma – käsitteet, suuntaukset ja mekanismit. Oy Nord Print Ab. Helsinki.